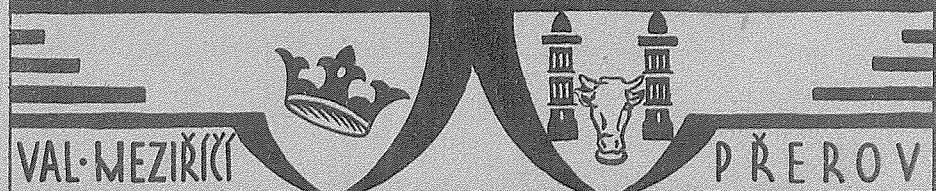
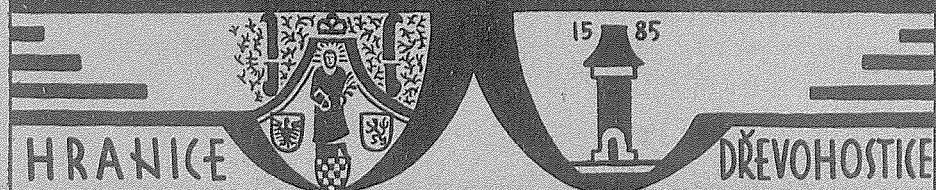

ROČNÍK XVI.

ČERVEN 1934.

ČÍSLO 4.

ZÁHORSKA

KRONIKA

REDAKTOR A VYDAVATEL ANTONÍN FRÖHLICH, DOLNÍ ÚJEZD
U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

Vlastivědný sborník »Záhorská kronika« vychází čtvrtletně.

Adresa pro všechny zásilky: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Předplatné ročně 10 Kč; po 1. lednu 1934 doplaci se 12 Kč.
Platí se chekem poštovní sporitelný č. 100.630 Brno.

Používání novinových známek povoleno ředitelstvím pošta a telegrafu v Brně č. 69.140-VI-18. 8. 1925.

Podací poštovní úřad: Dolní Újezd u Lipníka n. B.

OBSAH:

Jasoň — vzácný motýl na Lipensku. (Rud. Kout.) — O vzniku lázní Teplice nad Bečvou. (Fl. Zapletal.) — Hranice v urbáři z r. 1569. (J. Mráček.) — Zdeněk Žampach a Drahotuští. (Boh. Indra.) — Hrad Svrčov u Hranic dle J. H. A. Galáše. (Ant. Fröhlich.) — Posloupnost na domech šenkovnich v Kelci. (Ant. Sverák.) — Hranice a jejich zámek. (Fl. Zapletal.) — Slovník lipenského nářečí. (Rud. Kout.) — Z bystrické kroniky k roku 1845—1847. (Jul. Sobr.) — Soupis památek historických a uměleckých na Moravě. (F. N.) — Naši maměnka. (Dokončení. Ant. Schnal.)

Neopomeňte laskavě vyrovnání předplatné a nedoplatky!

Oprava: Ve 3. čísle na str. 65 v článku docenta Dr. Karla Zapletalova »Vznik a vývoj Lipenska a Hranicka« nutno zaměnit 3. řádek textu 19. rádkem a opačně 19. ř. zaměnit 3. rádkem.

Z redakce:

4. číslem končíme XVI. ročník a děkujeme všem přispívatelům a odběratelům za to, že v tak svízelné době umožnili vycházení Z. k. Zvláště děkujeme okresnímu výboru v Hranicích za finanční podporu, jež umožnila dokončení tohoto ročníku.

1. číslo XVII. ročníku vyjde 1. září 1934 a bude zasláno všem dohadním odběratelům. Prosíme je aby svou přízeň i nadále »Záhorské kronice« věnovali. Aby příští ročník udržel se ve finanční rovnováze, nutno počet abonentů zvýšit. Pomožte nám laskavě při této akci!

Znovu žádáme o zaplacení předplatného a nedoplatků!

Redakci došlo:

Čeněk Kramolín: Soumrak. Historický román ze začátku třicetileté války. Stará listina o krádežích koní dala našemu populárnímu autoru popud k líčení životu na Lipensku na začátku

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOLNÍM ÚJEZDĚ U LIPNÍKA NAD BEČVOU

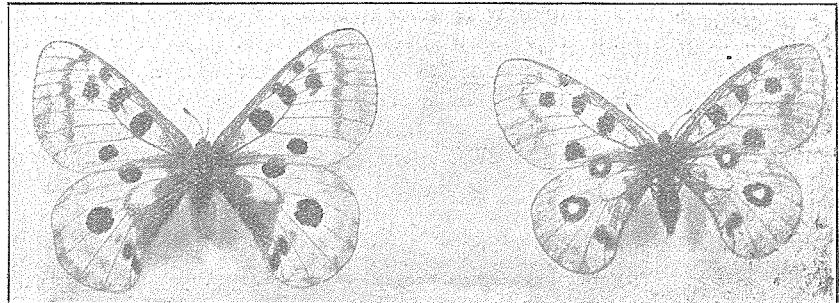
Ročník XVII.

Červen 1934.

Cíllo 4.

Rud. Kout:

Jasoň - vzácný motýl na Lipensku.

Podivejte se na obrázek, který nám představuje zmenšenou podobu jasoně červenookého (Parnassius apollo)! Ve skutečnosti je to motýl větší nežli bělásek. Je v celku bílý, ale na předních křídlech má černé skvrny a na zadních krásná červená oka. Krásná oka, každé je černě obroubeno a uprostřed má bílou tečku, takže je vlastně trojbarevné. Housenka tohoto motýla je sametově černá s dvěma řadami červených skvrn a modrými bravádkami. Žije na rozechodnících (Sedum album, Sedum telephium) a na netřesku. Žere jen v hodinách, kdy svítí slunce aneb za teplé noci. V odborných spisech můžeme se dočísti, že jasoň červeno oký jest motýl horských krajů, zachovavší se u nás ještě z doby ledové, a že se u nás na Moravě vyskytoval jen ve třech, od sebe oddělených oblastech: v Jeseníkách, v okolí Štramberka a na Pavlovských kopcích. Létal v červnu a v srpnu. Mluvím v minulém čase: vyskytoval, létal. Neboť dnes má se za to, že jest v oněch místech úplně anebo skoro vyhuben. Zvláště zajímavá jest jeho historie na Štramberku. Píše o ní též M. Reměš ve vlastivědném sborníku Kravařsko 1933. Sta a sta červenookých jasonů rozcházel se kdysi ze Štramberka do světa, do soukromých i veřejných sbírek. Vynikající znalec a sběratel motýlů Lad. Hudeček vypravuje, že když jestě studoval v Příbore, viděl jednou, jak jakýsi skalař ze Štramberka přinesl do Příbora půl koše těchto motýlů a prodával je po 3 krejcařích (dnes stojí jeden exemplář 50 Kč)! Ale tomu již je dávno, dnes je tam jasoň již vyhuben. Jen ojed-

něle prý se ještě nějaký tu a tam vyskytne. Ale červenocí jasoň byli hojní též u nás na Lipensku a to v okolí hradu Helštýna. Máme o tom svědectví přírodozpytce Jos. Klvaní, jenž vzpomíná ve Vlastivédě moravské — Lipenský okres (1919), že jako chlapeč na zdech Helštýna honíval »krásného běláska Apollo«.

Žil jsem jako učitel na reálece lipenské též dluho v domnění, že krásného jasone u nás nikde již není a čítával jsem s lítostí odborné články o jeho zániku, který jest tím smutnejší, že rod toho motýla jest velmi proměnlivý, vykazuje totiž různé odrůdy lišící se od sebe velikostí anebo zbarvením a bylo tedy zánikem motýla u nás studium a srovnávání jeho odrůd podle různých nalezišť znemožněno. Ale r. 1920 učinil jsem nečekaný objev! Jsa jednou na návštěvě ve Slavici, viděl jsem sbírku motýlů, kterou si dělal tehdejší náš student a nynější odborný učitel v Lučenci Fr. Bartoš. A k svému největšímu překvapení uviděl jsem v ní červenookého jasoně — chyceného na východním svahu Helštýna! Byli jsme oba nadšeni. A pan učitel chytil toho roku ještě dva, a to opodál Helštýna, na mýtině na hoře Krásnici. Prvního mi daroval (chovám jej dosud u sebe v naději, že jej budu moci dáti do lipenského musea), druhé dva daroval později slavíčské škole, kde přišli časem v niveč. Já jsem pak jasoně ukazoval ve výšších třídách reálky a zjistil, že někteří žáci takového motýla také viděli anebo dokonce jej i chytili (v jednom případě u Lázní v Lipníku). Od té doby jsem přesvědčen, že jasoně červenooký se u nás, byť i zřídka, dosud ještě vyskytuje. Nejsa nyní ve styku se školou, nemám možnosti fakt znova ověřit, ale snad tímto článkem upozorním některé čtenáře, učitele nebo žáky, kteří by mohli redakci Záhoršské kroniky poslati zprávu, mají-li ve svých sbírkách anebo aspoň viděli-li ještě nyní někdy v našem kraji jasoně červenookého. Pan učitel Bartoš pozoruje jasoně na Slovensku, kde v Karpatech jsou ještě hojní, ale v jiné větší odrůdě.

Výskytem jasoně červenookého na Helštýně byl překvapen i takový lepidopterolog jako je řed. Hudeček. Domuival se, že tento motýl se vyskytuje jen v krajích s vápencovými skalami. V našem případě však mocně hradby a zdi helštýnské jsou svou maltou, která se se zřícením dostává do země, též jakousi zásobárnou vápenatých sloučenin. A rozchodníky, zvláště druh Sedum telephium, v okolí rostou (jen netřesk zmizel se starými střechami). Je tedy jasoně červenooký u nás skutečnou vzácností a nepřál bych si, aby jakmile někdo z čtenářů tohoto motýla šťastnou náhodou uvidí, ihned jej zahubil!

K tomu ještě podotýkám, že máme ještě druhou zvláštnost, druhého jasoně: jasoně dymníkovitého (Parnassius mnemosyne), jehož housenka žije na dymnívkách a jenž létá u nás záhy z jara.

V odborné literatuře uvádějí se okolí Lipníka a Přerova jako jediná místa na Moravě, kde se jasoně dymníkový vyskytuje. Podle dra Štokána (Československá vlastivěda — Příroda) jest prý již tu také vyhuben. Ale tvrzení toto neodpovídá skutečnosti, neboť jasoně dymníkový jest u nás i na Přerovsku dosud hojný, což po-

tvruji i zkušenosti řed. Hudečka, jemuž jest motýl kromě toho znám i ze Strážnicka (jen housenku jeho nemohl dlouho nalézt, protože ve dne bývá ukryta). Že není vyhuben chytáním, za to jest asi děkovati tomu, že vypadá zdálky jako bělásek — jest menší než jasoně červenooký a má oka jen černá (od běláska rozeznává se zadními křídly, která jsou na vnitřním okraji obloukovitě od těla vykrojena — znak všech jasoňů).

Florian Zapletal:

O vzniku lázní Teplice nad Bečvou.

Podle Galašova svědectví byl ve starém farním kostele hranickém náhrobní kámen s nápisem: Statečný rytíř Michal Pán na Svrčově a na Teplici (Libor Scholz, Památky Hranic, r. 1864, str. 120).

Bohužel kámen se nezachoval v originále, nebyl také přesně po psán slovem i obrazem. A přece šlo o důležitého svědka v dějinách teplického údolí.

Hrad Svrčov je doložen písemnými soudobými prameny, uchovaly se z něho dosud i hmotné památky v podobě příkopu a základního zdíva z lomového kamene.

Hrad stál na pravém břehu Bečvy na skalnatém výběžku nad silnicí na jih od Hranic. Ovládal dokonale celé údolí, zejména komunikace, probíhající od nepaměti tímto údolím.

Zato hrad Teplice na protějším vrchu, z jehož útrob vyvěrají léčivé teplické prameny, je výtorem nezkrotné fantasie bez jakéhokoli historického podkladu. V písemných souvěkých pramenech není po něm nejménší stopy, a kamenný lom, který strávil bezmála polovinu tohoto vrchu v nejvyšším bodě, podal nezvratný důkaz, že tam nikdy nijakého hradu nebylo, poněvadž v opačném případě by se zcela jistě bylo přišlo na jeho základní zdivo a na jiné hmotné památky po něm. Ale nestalo se tak.

Tož jestli se psal statečný rytíř Michal pánum na Svrčově a na Teplici, činil tak proto, že na hradě sídlil a že nad prameny teplé vody neboli teplice v údolí Bečvy pod hradem stály lázně, které byly jeho zbožím, poskytujícím jeho majiteli určité příjmy.

Protože však známe zatím statečného rytíře Michala, pána na Svrčově a na Teplici, pouze z jeho náhrobního kamene, a to ještě jen kuse, působí nemalé potíže aspoň přibližné určení doby, kdy žil rytíř Michal, a kdy lázně Teplice už byly na takové výši, aby se podle nich svrčovský pán mohl psát.

Při vkládalu hranického panství do Zemských desk olomouckých r. 1548 Václavovi Haugvicovi z Biskupic se strany Jana z Pernšteina byl vepsán od helfensteinského panství novému majiteli také hrad pustý Svrčov, ves pustá Lhotka, ves Hluzov, ves Černotín, ves Ústí, ves Opatovice i s lesem Jedlovcem a pustou vsí Zi-

motímem pod Valšovicemi, což k Opatovicím přísluší, ves Zbrašov i s těmi lesy nad Bečvou až po Křivou cestu a až k potoku pod Mezeříčkem a tak mezi grunty valšovské a s druhé strany od Zbrašova až k Jedlovcí (XXV. fol. 52 v).

R. 1548 uvádí se tedy Svrčov jako pustý hrad, jako součást helštýnského panství a jako majetek pána z Pernštejna. K tomuto panství příslušela tehdy také celá ves Zbrašov, v jejímž katastru jsou dnes lázně Teplice.

Zbrašov uvádí se v soudobých pramech, pokud vím, po první r. 1329. Listem, daným a psaným v Olomouci v den sv. Stanislava, to jest 7. května r. 1329, vyznal Velina řečený z Opatovic, že jeho zemřelý otec pan Štěpán z Opatovic daroval premonstrátskému klášteru Hradišti u Olomouce, jemuž tehdy patřily i Hranice, půl vsi Zbrašova se vším příslušenstvím. Velina z Opatovic potvrdil klášteru tento dar svého otce (Jos. Teige, Zpráva o pramech dějin kláštera hradistského u Olomouce do r. 1300, r. 1893, str. 71).

Druhá polovice vsi Zbrašova patřila k Helfenšteinu. Slavný Lásek z Kravař, držitel helštýnského panství a později hejtman markrabství Moravského, zapsal r. 1385 Crhovi z Kokor u Přerova 505 hřiven grošů na vše, co měl na vsi Zbrašově, s výjimkou lesů (Desky olomoucké IV. 711).

Týž Lásek, hejtman země Moravské, zapsal r. 1412 Bavorovi z Prus u Přerova a jeho ženě Anně a jejich dětem třicet hřiven grošů na svém podílu na vsi Zbrašově s výjimkou lesů k tomu příslušných, které podržel pro sebe a své dědice (VIII. 316).

Jiří z Kravař a ze Strážnice vložil a vepsal Vokovi ze Sovince do desk r. 1447 helštýnské panství s městem Lipníkem a s celou řadou vsí, mezi kterými je také polovina vsi Zbrašova (Desky olomoucké X. 575).

Vok ze Sovince a jeho synové Ctibor a Jaroslav prodali dne 6. května r. 1467 helštýnské panství a s ním i půl Zbrašova Albrechtovi Kostkovi z Postupic, fojtu markrabské Lužického (Archiv český XVI. 165, 211).

Albrecht Kostka z Postupic, nejvyšší komorník desk a soudruzemského v Olomouci, prodal dne 22. dubna r. 1475 hrad Helfenštejn s příslušenstvím Vilémovi a Janovi z Pernštejna (Archiv XVI. 190). Jan byl Vilémovým otcem.

Tak se dostala polovice vsi Zbrašova v majetek pána z Pernštejna. Jestli Jan z Pernštejna, syn pana Viléma, prodal r. 1548 Václavovi Haugvicovi z Biskupic od helštýnského panství celou ves Zbrašov, známená to, že Pernšteinové získali také druhou polovinu Zbrašova, o které se bohužel od r. 1329 nedovídáme nic v soudobých pramech.

Uvedeného roku patřila klášteru Hradišti u Olomouce. Nevíme, jaké byly její další osudy. Protože Hranice byly od r. 1296 po celé XIV. století v moci zástavních držitelů, je nasnadě domněnka, že také polovina vsi Zbrašova, darovaná klášteru na počátku XIV. století, dostala se do rukou. Jejím držitelem stal se podle všeho pán, který vystavěl na pravém břehu Bečvy hrad Svrčov.

Stalo se tak ve XIV. století. Hrad opustl, když pánové z Pernštejna, kteří měli od 22. dubna r. 1475 také zástavní list na Hranice, získali po roce 1475 polovinu vsi Zbrašova, území dnešní Teplice a hrad Svrčov. Hrad pozbyl tehdy významu.

Také o pánech hradu Svrčova, r. 1548 již pustého, mlčí souvěké prameny zatvrzele.

Myslím, že podle tohoto Svrčova u Hranic psal se Jaroš ze Svrčova a na Kladorubech (dnešní Kladeruby u Kelče), který se připomíná dne 14. října r. 1505 (Archiv český XVII. 57).

Tento Jaroš z Kladerub byl biskupským manem. Podle biskupských manských knih dostal r. 1476 léno tvrz (propugnaculum) v Kladrubech, dvůr a šest sedláků, dále vsi Němetice a Komárovce (vydání Lechnerovo I. 91).

Jaroš připomíná se již r. 1463, kdy dostal se svým bratrem Janem jako manství Němetice, Komárovce, tři zahradníky před Kelčí a tvrz Kladruby se šesti sedláků (Lechner I. 82).

Biskupské léno Kladeruby držel r. 1539 Aleš Kladerubský ze Svrčova (Volný, Mähren, I. 206).

Statečný rytíř Michal pán na Svrčově a na Teplici, jehož náhrobní kámen byl ve starém farním kostele hranickém, žil podle všeho v XV. století, v jeho druhé polovině a byl snad posledním držitelem osidlého ještě hradu Svrčova.

Od 25. října r. 1520 do 13. ledna r. 1521, tedy bezmála čtvrt roku, pobýval v Hranicích pan Vilém z Pernštejna, hranická vrchnost. Měl podle svých vlastních slov těžkou dnu v nohou. Na Moravu a do Hranic ujel Vilém ze svého sídla v Pardubicích před morem, jak praví ve svém listu z Hranic dne 23. listopadu r. 1520.

Je zvláštní, že Vilém odejel před morem až do Hranic, když mohl být v tom směru bezpečnější na svém hradě Helfenštejně. Dne 29. října r. 1520 vyjel si skutečně z Hranic do Lipníka urovnat nějaký spor.

Ale porozumíme dlouhému pobytu těžce nemocného Viléma z Pernštejna na hranickém zámku, který sám vystavěl, když uvážíme, že účinkem nedaleké teplické vody dobře se kdysi léčila zvláště dna a to pitnou léčbou.

Je také možno, aby takovému vynikajícímu hospodáři, jakým byl po celý svůj dluhý a požehnaný věk Vilém z Pernštejna, ušla teplická voda neboli teplice, vyvěrající volně ze zemských útrob sterými prameny a pramenky v řečišti Bečvy i po obou jejích březích, aby unikla jeho pozornosti léčivost této teplice, když vyvěrala na území jeho panství a v bezprostřední blízkosti Hranic, obývaného místa jeho častého pobytu?

Víme-li bezpečně, že už r. 1469 léčili se nemocní v Teplici v severozápadních Čechách (dnešní Teplice-Šanov), proč bychom měli vyloučit takovou možnost u Teplice jižně od Hranic v té době?

J. Mráček:

Hranice v urbáři z r. 1569.

Panství hranické a drahotušské přešlo r. 1553 koupí na Jana Kropáče z Nevědomí. Pocházel ze starožitného rytířského rodu na Moravě, později panského, jenž měl v erbu na modrém štítě tři liliie na hůlkách, jednu přímo dolů a dvě křížem nahorù. Jan Kropáč z Nevědomí krátce před smrtí přikoupil ještě statek Zlín a dosáhnutý přijetí do stavu panského zemřel 1572 ve věku 68 let.

Z jeho doby chová se v zámeckém archivu v Lipníku (odd. Hranice č. 19.) zachovalý a krásně psaný urbář*) z r. 1569. Kniha je v kůži vázána. Na předním listě je vymalován erb Kropáčů z Nevědomí (ale liliic nejsou na modrém poli, nýbrž na červeném) a okolo erbu čteme tento nápis: Letha Panie Tisycyho Pietisteho ssesateseho devateho Urozeneho Pana Pana Jana Kropáchie z Nevědomi Diedične-o Pana Hranicke-o a Drahotuzskeho Panstvi

Erb Jana Kropáče z Nevědomí.

Dle urbáře patřily k panství hranickému tyto osady: Město Hranice, pak vesnice: Olšovec, Partutovice (Partultovice), Jindřichov (Hendrichwald), Střítež, Nýdek (Neydek), Bělotín, Lučice (Luczisstie), Blahutovice, Heršmanice, Dub, Polouves (Polauvsy), Koziloučky (Koziloučka), Polom, Zbrašov. Potom ještě 4, o nichž je poznámeno, že toho času (1548), když pan Václav Haugvic z Biskupic panství hranické a drahotušské koupil, odtrženy jsou od helfensteinského panství a přidali se k témuž prodeji, jsou to: Hluzov (Hlizov), Černotín, Austí a Opatovice.

K panství pak drahotušskému náležely: Městečko Drahotouše,

*) O urbářích viz Záhorská kronika XI, str. 103.

Slavíč, Ježernice, Podhoří, Uhřinov, Středolesí (Středulesí), Radíkov, Milenov, Klokočí, Hrabůvka, Lhotka, Velká (Veliká).

Z tohoto urbáře poznáváme, že město Hranice mělo ve městě 134 osedlých a na předměstí 176; celkem bylo osedlých 310. To jsou ti obyvatelé, kteří měli ve městě nebo na předměstí dům.

Usedlí ve městě platili vrchnosti úroku o sv. Jiří 44 rýnských a 18 grosů, o sv. Václavě 46 r. 6 gr. Z předměstí dostávala vrchnost o témž čase dvakrát do roka 17 r. 8 gr. 3 denáry.

Vedle osedlých v městě a na předměstí byli nějací obyvatelé na Novosadech za Veličkou, kteří odváděli také dvakrát do roka v uvedený čas 2 r. 18 gr. 4 d.

Z velkého mlýnu se platilo dvakrát 21 r. 28 gr., mlynáři na fojtství ze dvou mlýnů dávali o sv. Jiří 3 r. 3 gr. a o sv. Václavě rovněž tolík.

Majitelé zahrad na fojtství dávali dvakrát do roka 22 gr. 5 d. 1 halíř.

Ourok čili činze roční ze dvora Adámkova 2 r. 4 gr, z lázně hranické 2 r. 4 gr., z Teplice 2 r., ze zahrad při gruntech 12 gr., vše dvakrát do roka o sv. Jiří a o sv. Václavě. Jen z altérů za mlýnem Trudnym platil se úrok jednou za rok a to o sv. Václavě 16 gr. Součet všech platů o sv. Jiří činil 96 kop 27 gr., 5 d, 1 h a o sv. Václavě rovněž tolík.

Kromě těchto platů dávala obec hranická v novém létě z řeky a 6 krámův 4 r. 24 gr. Při témž čase dle starodávného obyčeje dávali purkmistři a úřad nově volený své vrchnosti každého roku funt šafránu »dobryho zemského« a funt pepře. Rolníci, kteří při městě Hranicích měli »rolí své porolné«, spravovali za roboty o sv. Janu Křtiteli 16 r. 5 g. 7 d.

Takové úroky a platy všechny z města i předměstí měli vybíratí purkmistři a úřad z města Hranic a pánu na tolařích dobrých stříbrných odváděti, avšak pokudž by pán tovary přijímati chtěl.

Některé osoby však samy spravovaly vrchnosti platy. Byli to nožíři Jiřík Kopřiva a Jan Smetana a rybáři Jiřík Hlučinský a Jiřík Kostrouch. Nožíři dávali ze šlejferně postavené na příkopu pod stávkem u zberu, kterým se na Slavický rybník voda žene, dle smlouvy z r. 1568, jednou v rok o sv. Jiří 3 r.

Rybář Jiřík Hlučinský dával platu z řeky podle smlouvy každého roku 2 r. 20 gr. a to o vánocích, druhý rybář Kostrouch dával platu z řeky (zde poznámeno »kterouž drží do vůle panské«) počnouc od Veličky až po Matějovskou řeku každého roku o témž čase 1 r. 27 gr.

Titěž rybáři měli ve dny páteční a postní dodávat pánu na zámek ryby a v slušnosti pánu za peníze prodávat. Dále tenata veliká zvířecí i malé nevody a jiné všelijaké vazby, kteréž k lovení zvěři, ptactva i ryb se potřebují, spolu s jinými rybáři, kteří na panství hranickém i drahotušském řeky měli, byli povinni opravovati. Nad rybáři měl dozor »plesník«, jehož pán ustanovovat měl na vůli.

Rolníci, kteří drželi role porolné, dávali každého roku k veliko-

noci 15 »plecí veprövejch dobrejeh«, o sv. Duše 1 kopu a 6 slepic a o vánocích tolíkéž a při času sv. Martina dávali 70 měřic rži »na rovnú míru«.

Mimo platy byly ještě povinnosti robotní a různé práce pro vrchnost.

Podle obdarování pana Viléma z Pernštejna měla obec hranická mítí vždycky na hotové dva vozy »vojensky oupravny« se všemi potřebami, když by potřeba nastala věn ze země anebo v zemi koním »dobrejmi« jeti.

Rolníci měli povinnost ze tří rybníčků plody i jiné ryby z nich i do nich rozvážeti, ale i do jiných rybníků, kam se jim rozkáže.

Ony tři rybníky byly pod Dubičkem a měl každý své jméno: Kuřejův, U pstruhovyho altéře a Pod vápenicí.

Řezníci měli povinnost: dobytek na zámku zabíjeti, zvěř z kůží vytahovati a k nasolení sekati. Každého roku o provodní neděli najímal tovaryše-řezníka, jenž měl býti ve svém řemesle dovedný, a ten měl na zámku dobytek zabíjeti. Bylo-li by potřebí, měl mu býti dán k ruce pomocník. Cech byl povinen tovaryše i pomocníka platiti.

Každou druhou sobotu měli řezníci odváděti drštky do panské kuchyně z nejlepšího vola, kterého na trh zabijí. Za to dostávali zaplacenou 5 groší bílých.

Ševci byli povinni k potřebě panské k lovení rybníků dělati šestery boty rybářské, dobré, aby vody nepropouštěly, jak od starodávna dělávali. Odváděny byly troje na podzim a tolíkéž na jaře. Kdo měl boty dělati ustanovoval cech. Za každě boty pán zaplatil 12 groší bílých.

Cech ševcovský ze svého středu každého roku posílal na zámek osobu řemesla ševcovského, jejíž povinností bylo dělati obuv pro pána, paní, všem při hradě i ve dvoře a ve slušných penězích prodávat. Tato osoba pak byla povinna kupovati ze zámku kůže hovězí, telecí i skopové z dobytka, jenž se pro kuchyni panskou zabíjal. Avšak pánu zůstaveno na vůli kůže jinému ševci prodávat.

Měšťané pak měli povinnost víno do sklepů zámeckých, kdykoliv a odkudkoliv se přiveze, spouštěti nebo ze sklepů vytahovati. Měšťané nemusili choditi sami k této práci, mohli posílati čeládku, aby »lizníkovi« pomáhalo.

Lizníci (opatrovali vína) byli v Hranicích čtyři. Ti byli povinni vína panská, když byla přivezena, z vozů skládati, do sklepů na zámku spouštěti, ze sklepů vytahovati, na vozy nakládati, ve sklepě vína z jednoho místa na druhé přetahovati a všecko dělati, což jejich prací jest. Za tu práci dostávali dříví palivové z panského lesa.

Lidé na předměstí měli jeden den roboty v roce v zahradách panských pleti, nebo kde by se jim rozkázalo.

Lidé z předměstí, bydlící v Horní ulici, cítili stronhu, kteráž šla od rolí panských zahradou do staré příkopy; také opravovali ji, když nastala potřeba.

Z hrnčířů dával každý k panské potřebě do roka půl kopy hrn-

ců malých i větších. Přespolní hrnčíři, kdykoliv hrnce na jarmark na prodej do města Hranic přivezli, dávali při každém jarmarce z jednoho vozu tolík hrnců, co by mohlo státi za 2 groše.

Formani, kteří byli při městě a na předměstí, vozili pro vrchnost vína a dostávali od bečky 2 rýnské a od drajlinku 3 rýnské, jak na to obdarován měli oni i fojtové a dvořáci zákupní.

Konečně šel i od kotlářů plat vrchnosti.

Jiljí kotlář byl povinen každého roku z hamru kotlářského, který pod rybníkem »Kuchyňkou«, blíže dvora hranického byl postavil, dávati tři zlaté. Když Jiljí kotlář ten hamr zrušil a jiný hamr sobě na Bečvě u hranické valchy postavil, uvolil se r. 1569 za takový plat spravovati každého roku za třicet grošů. Také se uvolil staré panské náčiní měděné pro zámek hranický opravovati »beze všech úplatků hodně a dobře,« mimo pánev pivovarní. K tomu byli povinni i budoucí držitelé toho hamru.

Jestli ale pán hranický nějaké měděné náčiní potřeboval a od Jiljiho kotláře bylo vzato, mělo mu býti panskými penězi zaplacenno. O tom obšírněji dvě smlouvy v jedno stejná slova napsány a pečetí panskou a dobrých rytířských lidí i purkmistra a rady města Hranic opatřeny byly, z nichž jednu měl pán hranický a druhou Jiljí kotlář nebo jeho potomeci.

Bohumír Indra:

Zdeněk Žampach a Drahotušší.

Pan Zdeněk Žampach z Potenštejna nezachoval po sobě nejlepší památku v dějinách Drahotuš. Nepříliš vážil si starodávných přivilejí svých předchůdců, zaručujících městu různé úlevy robotní a platové, a byl proto v časté rozepři s měšťany. Obec Drahotušská několikrát zakusila zlovůli pánovu, když pro nejmenší ohrazení proti rozkazům, příčicím se svobodám městským, dal jednoduše purkmistra, konšely a celou radu vsadit do šatlavy.

Ani Hranickým nevedlo se za něho o nic lépe, nejhůře však lidu vesnickému. I oni, jako Drahotuští, několikrát navštívili panské vězení hranického zámku, aby se naučili ctiti vůli své vrchnosti. Pan Žampach činil však i jiná příkoří svým poddaným, ujímal jim statky atd. Ani privilejí dvořáků nechtěl uznati a sužoval je stejně jako ostatní poddané. Vesničtí utekli se proto často až k ochraně císaře, který Žampacha nejednou pro jeho nelítostné a nekreslané sužování dvořáků a poddaných napomínal. Žampach se proto musel zodpovídati i před dvorskou kanceláří pražskou.¹⁾

Obou panství Hranického a Drahotušského nabyl r. 1600 od svého švagra Jana Jeříčha z Kunovic na Ostrově, výměnou za panství Světlou a náhradu 17.000 zl. mor. Pocházeje sám z rodiny chudé, držel jen Němcí. Bohatství nabyl teprve sňatkem s první svou

¹⁾ Obširně Český Archiv XXIX. 158-159.

chotí, nekatolickou paní Annou Marii z Kunovic. Ta koupila r. 1595 panství Světlou od svého bratra Jana Jetřicha a přijala pak manžela svého na spolek. Výměnou za Hranice vrátila Světlou opeř svému bratrovi. Obě panství však výměnou lepšího pána nezískala. Pan Jan Jetřich již za svého prvého držení trápil a soudil se se Světlovskými o roboty²⁾ a také s Hranickými nevycházel nejlépe. Věznil je, nutil k robotám k nimž nebyli povinni, a ještě po puštění Hranic panu Žampachovi, vymínil si s sebou několik provinilců — Hraničanů do vězení na Ostroh³⁾.

Drahotuští opatrní purkmistr a rada, jako vždy, když se měnila vrchnost, usilovali i tentokrát u nového pána nejdříve o potvrzení svých privilejí. Několik deputací putovalo na zámek hranický, než pan Žampach výsady jejich potvrdil. V obšírném listu, vydaném r. 1601 ve čtvrtek den sv. Lukáše Evangelisty Páně uznali pan Zdeněk Žampach z Potenštýna a Anna Maria z Kunovic a na Hranicích jako vlastní manželé, praví společníci a dědiční držitelé obou panství všech čtrnáct obdarování dřívějších pánů drahotušských, počínajících listem pana Albrechta z Cimburka a Tovačova z roku 1408. A pro lepší jistotu a stálejší pevnost svého listu přivésli nejen pečeti své, ale dozadali se ještě urozených vládyk pana Viktorína Žernovského z Žernoví a pana Žibřida Podstatského z Prusinovic a na Spálově, že své sekrety přitiskli podle jejich. A poněvadž Drahotuští prosili nejen o potvrzení starých obdarování, což bylo jaksi samozrejmé, ale hlavně, aby pán k starým svobodám přidal »některé ještě artikule, jichž prve neměli«, jak to vždy nová vrchnost při stvrzování starých privilejí činívala, vyslyšel pan Žampach jejich pokorné a ponížené prosby nejednou na něho vkládané a udělil městu tu obzvláštní milost, aby mohli a moc měli pšeničná piva, časem i ječmenná podle starodávného pořádku, užívání, zvyku a obyčeje ve svém městě vařiti a mezi sebou za peníze je šenkovati. Ale ne jinam. Mnoho tedy nevymohli, když právo várečné a šenku měli už od pana Jana mladšího z Žerotína a šenkovali i pivo opavské.

Přeče však při vítání pana Žampacha v úterý den sv. Fabiána a Šebestiána r. 1604 projevili nemenší úetu a poníženosť než dřívějším svým pánum. Toho dne daroval úřad drahotušský svému pánu pěknou konvici stříbrnou, vně i uvnitř pozlacenou, která potivou obec stála 36 zlatých mor. I ženy městské chtěly si nakloniti novou vrchnost a věnovaly Její Milosti paní Anně Marii Žampachovně jako dar 10 kop českých grošů. Obliby však u svého nového ochránce nenašli.

Ještě téhož roku lovil pan Žampach rybníky svých panství. Z rybníku slavíckého zůstal mu nadbytek ryb, a proto, když nevěděl co s nimi, nutil mocí měšťany Drahotušské, aby odebrali tolik ryb, kolik jim podle své vůle vyměřil. Drahotuští se ovšem zbraněvali, že je nespotřebují, poukazovali na své výsady, podle nichž

jen šenkovní a devět jiných rybami handlujících domů bylo povinno ryby bráti, a to jen tolik, kolik by prodali. Nic jim nepomohlo, ryby si rozebrati museli. A poněvadž je ani spotřebovat ani vypdati nemohli, ryby se zkazily a měšťané utrpěli značnou škodu. K tomu ještě dal pan Žampach v pondělí před sv. Martinem obec pro neposlušenství do vězení vsaditi a ponechal ji v něm tři neděle. Drahotuští se proto utekli k zemskému hejtmanovi.

Od té doby byl poměr mezi pánum a měšťany značně zakalen. Pan Zdeněk si ani z napomenutí pana hejtmana nic nedělal a vedl dále svou.

Brzy opět se přel o fúry, ačkoliv Drahotuští byli od nich už r. 1515 panem Vilémem z Pernštýna osvobozeni. Jak jinak zní linstina tohoto pána, již Drahotušské a dvořáky zbavuje dalekých fúr (hlavně pro víno), poněvadž poznal, »že nám toho z žádné spravedlivé povinnosti, než k našemu rozkázání činí a činiti musí jako poddaní,« pročež on seznav, »že by se jim v tom námi křivda dála a litujíce jich v tom, že jsú voni nám ta vína vozíce, svůj náklad na to činiti museli,« osvobozuje je navždy od nich. Pokud by vrchnost fúr těch potřebovala, měla formanům dobré zaplatiti. V privilegiu též výslovně stálo, a pan Žampach to r. 1601 rovněž potvrdil, že nikdo nemá Drahotušské k fúrám nutiti, a kromě toho jasně »pakli se který, jsúc pán jejich, na to ohlídnuťi nechťel, než předce je tím trápiti a obtěžovati chtěl, tedy by mohli všickni lidé znáti, že to protiv vši spravedlnosti, i protiv Pánu Bohu činí a lidem nahoře psaným před Pánem Bohem i před lidmi křivdu by činil, a i Pán Bůh by toho bez pomsty nenechal.« Pan Žampach v pomstu tu asi nevěřil. Drahotuští ještě nové vrchnosti si na to stěžovali, že je dalekými fúrami »mimo možnost obtěžoval.«

Ani však toho nebylo ještě dosti. Podnět k dalším sporům zavdaly brzy Rybáře, brzy opět platy za mletí sladu v panském mlýně, pak zase prodej nešťastných ryb, pastviny, pasení dobytka a nebraly konce.

S ostatními poddanými Žampach také lépe nevycházel. Vesničtí a dvořáci utíkali se k ochraně císaře, ba i s Hranickými se soudil, činil jim bezpráví a statky jim »hamoval«.⁴⁾ Nebyl lepší pana Jetřicha! Hranickým dal sice několik privilejí, a jako později pan Pergar i on přál evangelikum a Bratřím hranickým, hlavně však k svému prospěchu. Bratřím dal r. 1608 cenné výsady, snad vlivem své choti. Jakého vyznání sám v této době byl, nevíme. Počáteční po matce sice z bratrské rodiny žerotínské, ale už dlouho před Bílou horou byl katolíkem, pročež udělal později také skvělou kariéru.

Počivou obec Drahotušskou vsadil už r. 1605 opět do panského vězení, aby ji naučil poddanosti a držel ji tam skoro měsíc. Drahotuští v nejvyšší nouzi utekli se znova k hejtmanu zemskému, ale Žampach ani na jeho připsání je z vězení pustiti nechičel. Hejtman zemský Karel z Lichtenštejna obrátil se proto na stálé prosby

²⁾ Žerotín, Listy české, 158-162, 165, 168-9, 176-8,

³⁾ Čtvrté knihy městské Hranické, fol. 340; AF. sign. 57, fol. 63; Žerotínovy Zápisý o soudě panském I. 173 a j.

⁴⁾ Žerotín, Listy české: 354, 362-364, 375; 319, 806-7; 429, 431, 439, 448-9, 455, 572-3, 643, 644, 874 a j.

Drahotušských přímo k císaři Rudolfovi. A teprve na jeho rozkaz Žampach obec z vězení propustil. Stalo se tak v sobotu před nedělí Květnou. Láska Drahotušských k panu Žampachovi tak ovšem nevzrůstala, ani pánova k měšťanům, a dával ji cítiti.

Měšťané nechávali tehdy každý rok po rádku třetinu svých rolí ležeti úhorem, čili jak říkali »na uhoření«. Dva díly se osévaly a úhor zůstal »pasuňkem« pro dobytek. Pan Žampach málo však toho dbal a dal svůj dobytek pásti nejen na drahotušských pastvinách, ale i na jejich zapověděných lukách a osetí, ačkoliv sám pastvin měl dosti.

I jinak škodil. Kněžský desátek obrátil k hranické faře, takže Drahotuští nemohli proto sami svého faráře chovati, jak jej měli od pradávna. Také do cechovního zřízení zasahoval. Když privilegiem uděleným cechu kovářskému v Hranicích připojil k nim též kováře drahotušské, zbraňoval se tomu celý kovářský cech drahotušský. A bránila se celá obec. Purgmistr a rada na místě vši obce vedou stížnost na pana Žampacha a žádají s ním »rokův v rozdílných artikulích« před zemským hejtmanem, nejvyššími úředníky a scudei zemskými.

Žampach však již r. 1609 zbavuje se svých neposlušných poddanných a prodává obě panství panu Karlovi Bergrovi z Bergu za 175.000 zl. mor. v pátek po Všech svatých.

Slížností Drahotušských zabýval se pak r. 1610 olomucký soud svatoříkrálový. K ohledání a vyšetření pře nařídil zvláštní komisi, která se vyřídila ještě toho měsíce, ve čtvrtek po sv. Fabiánu, totiž 21. ledna. Byli v ní pan Vilím Fridrich z Žerotína a na Starém Jičíně, Jindřich Blekta z Outěchovic a na Kyselovicích, Jan Bukůvka z Bukůvky na Třemešku a Ejvanovicích, Lukáš Dembinský z Dembínu, na Střílném a Heruticích, hofrychtír práva mauského knížectví biskupství Olomuckého, Petr Vojska z Bogdunovic a na Veselí a Ctibor Chorynský z Ledské a na Choryni. A na základě jejich výpovědí učiněno pak porovnání mezi Drahotušskými a novou vrchností, panem Pergarem. Skoncována byla ta pře však až r. 1612 při svatojanském soudu olomuckém, a to druhý pátek po jeho zasednutí, v den památný svatého Mistra Jana Husa.

Pan Karel Pergar byl velice povolný a uznal všechna příkony Žampachem Drahotušským činěná. Zavázal se ryby vysazovati jen do domů hostinských a rybami obchodujících, a Drahotuští zato, že jich vždy odeberou kolik budou moci, letním časem však aby pán jim ryb rybničních nevysazoval. Také fùr se pan Pergar zrekli, takže zůstaly jen při přistěhování a odsířování vrchnosti, jinak slíbil dobré zaplatiti. Aby si měšťané mohli opět faráře svého chovati, vrátil též desátek zpět k faře drahotušské. A poněvadž Drahotuští se hájili, že mají obzvláštní a rozdílné právo od Hranických, jiné výsady a v ničem žádný spolek s nimi, a sami obchody vedou, oddělil pan Pergar i kováře drahotušské od cechu hranického a spolčení jejich s Hranickými podle privilegia Žampachova zrušil. Smírně vyřešil též spor o pasení dobytka a upustil i od odtržení Rybářských od Drahotuš.

Měšťané za to vše zavázali se pivní slad dále v panském mlýně mleti a za váru čili za šestnáct měřic deset grošů platiti, jinak za mletí půl groše za měřici; a Pergar zrekli se mejta a sladových virek.

Tak byly smírně vyřízeny neblahé spory a celé porovnání zapsáno do rejsteru postranních při markrabství Moravského.⁵⁾

Pan Pergar byl vrchností laskavější, ale už 1612 obě panství prodal Václavu Molovi z Modřelic. Za krátkého svého panování podporoval s manželkou svou Kateřinou Onšickou z Bělkovic a na Ořechově i Bratrí na svých panstvích. V Hranicích ještě r. 1612 potvrdil a nadal je privileji. I židům přál.

A pan Zdeněk Žampach? Stal se služebníkem u císařského dvora, koupil Hodonín, Božetice a získal ještě sňatkem s Barbarou Pálfovou z Erdödu. Účastnil se později třebas (jako katolík také stavovského povstání, poddal se však hned po Bílé hoře císaři a dosáhl milosti. Menším pokutám sice neušel, zato již 1622 byl povýšen do stavu říšských hrabat a 1633 stal se i císařským radou.

Smutnější byl osud jeho bratra Adama Šťastného (Felix), nekatolíka, který v Hranicích za panství bratra i později až do své smrti tam velký panský dům a dvůr držel. Třebas byl dvakrát ženat, velkého jméní nenabyl a držel jen Německý Jeseník a Vražno. Za povstání stal se stavovským komisařem v šacování duchovních statků v olomouckém kraji. Ale už 1621 byl jat a zemřel později v Olomouci. Měl všechno ztratiti, ale konfiskovány po něm jen dluhopisy a nějaké svršky, neboť ničeho nezanechal. Majetek, který vyženil, nalezel po ženě jeho dětem. Žampachovský dům v Hranicích zpustl a zničen v pozdějších letech válečných, ležel dlouho v rozvalinách. Je to dnešní Spolkový hotel. Dvůr skonfiskoval Dietrichštějn.⁶⁾

Antonín Fröhlich:

Hrad Svrčov u Hranic podle J. H. A. Galaše

Josef Heřman Agapit Galaš (nar. 4. dubna 1756 v Hranicích, zemřel 15. února 1840 v Hranicích), moravský lékař, hranický patriot nesporně s velkým zájmem folkloristickým, neobvykle plodný spisovatel, jehož práce — (jak správně soudí St. Souček¹⁾) — literárního významu nemají, ale jsou zajímavy vlastivědně, popsal město Hranice a jeho okolí v rukopisném díle »Památky o pustých tvrzích blíz města Hranic« (Rukopis O 13 — uložen v archivu

⁵⁾ Konorsova Pamětní kniha drahotušská, fol. 44 B a n., 53A-57A, 227B a privilegia

⁶⁾ D' Elvert XVI. 137, 140, 184, 268, 168; ČMM. roč. 46 a 1922

¹⁾ O Galašovi a jeho literární činnosti pojednává velice obsáhlé St. Souček, Z Galašovy literární pozůstalosti. Výpisy a poznámky, ČMM. VII. 1907, 177-219 VIII. 1908, 19-80, 180-203, IX. 1909, 49-68, 268-287, X. 1910, 75-98, 218-238.

kláštera v Rajhradě.)

Větší část z tohoto i jiných rukopisních děl Galašových převzal do svého spisu »Památky města Hranic« Libor Scholz (vydáno v Hranicích 1864). K srovnání uvádí Galasův popis »Hrad Svrčov«, byť by názor Galasův na hrad Teplice nebyl správný²⁾.

Byl městu nejbližší a měl svou polohu na onom skalnatém, v tepličném údolí ležícím vrchu, jenž se mezi svatojanskou skálou a mezi propastí nad Bečvou ven z lese strmíci, spatřuje a podnes je ho jménem zdejším obyvatelům Švrčov sluje.

Jeho zříceniny protahovaly se velmi daleko do lesa a zjevovaly na sobě, že kdysi znamenitá pevnost býti musela, z nížto se ještě na počátku předešl. stol. svaleniny bašt a mřežami opatřených sklepů spatřovaly, jejichž kamení při stavění nového farního kostela velmi dobře k základům sloužilo a podnes ještě k městským v též straně ležícím stavením hojně sice ale velmi pracně se dobývá.

Naši milí předkové drželi tento hrad rovně za tak starý jako Heštýnský, ba za mnoho i starší, připisujíce původ jeho starým Markomanům, jimž prej v jejich jazyku Schwerdschatz než Schwerdschaf, to jest poklad mečů sloul, kteréžto jeho jméno slovanští obyvatelé v Švrčov změnili, kterážto ale oustná tradici, již jsem od mého dobrého otce a jiných starých zdejších sousedů zdědil, ačkoliv se pravdozdejnosti nikoli neprotiví, předci jen pouze dumění zůstává a zůstane, dokavad nás o tom určitá svědectví nepřesvědčí. Než toho, že hrad ten jakož i hrad Teplice jisté starytiřské čeledi, ana svrčovská neb čvrčovská sloula, kdysi přináležel, nacházely se při starém farním kostele, ne na papíře psaní, nýbrž v tvrdém kameni tesaní důkazové, tři totižto náhrobní kamenové, přes šest střeviců vysocí, z nichžto dva v brnění oděné a velikými mečami ozbrojené rytíře, třetí pak ženskou osobu představovaly, z nichž jeden, jakž dalece se ještě upamatovati mohu, tento měl nápis: — statečný rytíř Michal, pán na Švrčově a na Teplici. Kteříž kamenové s mnohými jinými starožitnostmi okolo roku 1784 skrzevá hroznou nevědomost tehdažšího faráře k zmaření přišly. Bartoloměj Paprocký uvádí v svém zrcadle Moravy z onich kamenů vytaženou památku pánu ze Švrčova a na Teplici. Kteráž okoličnost přiležitost dala k omylu, že hrad Švrčov, jenž se na pravém břehu řeky Bečvy vynacházel, za hrad Teplice, jenž na levém břehu též řeky skoro protiva onomu též na vysokém vrchu ležel, od některých spisovatelův starých vlastenských přiběhů pokládán byl. V kterémž omylu i Schwoy vězel, an toto v svoji Topografii markrabství moravského o hradu Teplici poznamenal:

Teplitz ein ehemals längst verfallenes Bergschloss eine viertel Meile von Weisskirch am rechten Ufer der Betschwa, von welchen auf einen hohen Berge noch einige Ruinen zu sehen sind. To jest: Teplice, již od dávna kdysi rozsypaný hrad, asi čtvrt míle od Hranic na pravém břehu Bečvy ležící, z něhož se ještě zříceniny na jednom vysokém vrchu spatřují.

2) Srov. O vzpiku lázní Teplice n. B. (Fl. Zapletal) v tomto čísle.

Že hrad ten, o němž se zde od Schwoyo zmínka děje nikdy Teplice nesouhl, k důkazu slouží staroobyčejný, od našich předků zděděný názvy, též hory, kteráž vždycky Švrčov sloula a ještě až dosavad sluje.

Ale zdaliž div, že se takové historické chyby do jeho spisu dostaly, když považujeme, že ti, jenž mu k jeho věrné práci vejtahy ze starých památek dosílati měli, na větším díle takoví ignoranti byli, jenž nedíl gotických písmám zhola nic nerozuměli, nýbrž ani moravsky čísti a psátí neznali a na díle tak všechno literárního umění nenávistníci byli, jimž fajfka tabáku a hercové listy milejší byly, nežli všechni starých letopisů v archivech složené pokladové.

Za časů faráře Střínska okolo roku 1748 nalezen byl náhodou hrobný sklep svrčovské čeledi při starém farním kostele pod schody, jemuž se na věžu a na pavlač kostelní chodilo. V kterémž sklepě pět umrlčích truhel složeno bylo, v nichž se dvě mužská a dvě ženská těla dospělých osob a jedno malého asi dvouletého dítěte nacházely. Kteráž těla, když se truhly otevřely všechna takměř neporušená býti se zdály. Když pak se jich něco hmotněji dotkl, rozpadaly a v prach se obrátily. Oděv jak mužů tak i žen byl černý stkvostný a velmi starosvětský s velkými obojkami. Jedna ale těch osob mužských, což pamětihoně jest, měla mečem oddělenou hlavu, a sice dle nápisu za příčinu, že před svým vladařem klobouka nesmekl a povinnou jemu poklonu neučinil. Což ale já za prostou předstírku držím, kterouž se čeleď svrčovská, ana pravdozdejně do počtu onich zbujníků, jež Václav a Jan, králové čeští, pro jejich hanebné loterské vejstupky mečem pokárali, hanby své zprostiti a u potomstva očistiti snažila. Neb srovnává-li se pověst starých hranických obyvatelů, která nás o držitelích hradu Švrčovského došla, s pravdou, tak zajisté velmi zlotřilá býti musela, kteráž počeště obchodníky nejen loupila, nýbrž i ukrutně mordovala a zbitých těla do blízké hradu toho ležící propasti metávala. Nepochybují, že Střínek, jenž byl muž a milovník starých přiběhů, nalezu onoho svrčovského hrobu i se vsemi na truhlách vynášlými nápisu zaznamenal, kteráž ale nevědomostí a nedbalostí jeho následovníků k ztracení přišla.

Antonín Svérák:

Posloupnost na domech šenkovených v Kelči.

Úvodem.

V listině datované 1. května 1429, chované v arcibiskupském archivu v Kroměříži, čteme následující věty:

»Ze všech krčem z městečka i předměstí biskupští i manští i také kostelní lidé dávají faráři vazaturu (jakási pivní dávku).

To sami králové ustanovili od počátku křesťanství, aby přední pivo dobré dáváno bylo; z přespolního piva dávají za 1 groš z každé bečky.«

Tyto věty zřejmě povídají, že v Kelci od nepamětných dob byl pivovar, který patřil celému městu. Vaření piva se asi nevyplácelo a z té příčiny a snad ještě z jiných důvodů pivovar zanikl a dováželo se pivo cizí. Toho využil biskup Jan XVI., známý z historie jako voják a diplomat a dal zřídit v Kelci pivovar panský. To však pobouřilo měšťanstvo a po jeho smrti zdvořilým sice ale rozhodným přípisem ke kapitule důrazně žádali, aby pivovar byl zrušen. Čteme o tom v listině ze dne 1. října 1553 následující:

»Nejprve vaši milosti oznamujeme, že předešlých let jeho milost pán, pan Jan, biskup, dal pivovar v městě ustaviti a pivo na výstav k užitku svému dal jest vařiti na nemalou škodu a záhubu živnostem našim, kteréhož pivovaru od starých pamětí žádný nepomní. — Prosili jsme jeho milost, aby ten pivovar změněn byl; i do kapituly jsme o to vysílali a prosíme i vaši milost, abyste ráčili chudou obec opatřiti, aby ten pivovar zkažen byl. Také oznamujem, že jsme před lety měli svobodu v šencích, ale nebožík milostpán nám zakročil, aby chom opavský pivo nešenkovali, z čehož jsme totiž z toho šenkování nejvíce město opravili a sruby okolo města zdělali. — Protož doufáme, že při těch svobodách starobylých zachování budeme bez překážky potomníků pánů.«

Obec s touto peticí dobře pochodila, nehoř za nástupce Janova, biskupa Marka byl panský pivovar puštěn obci r. 1555 za roční poplatek 6 zl. mor. Na rozdíl však od starodávné skutečnosti, že totiž pivovar byl původně považován za majetek celé obce: měšťanů i předměstských, považovali měšťané tento nově nabýtý panský pivovar za svůj, což od ostatních bylo po 200 let trpěno; ale kolem roku 1750 byl městským písárem jakýsi rýpala, jehož jméno se nedochovalo a který asi znal staré listiny; ten rozešťval předměšťany tou měrou, že se dožadovali spoluúřastnictví na pivovaře. Byl z toho dlouholetý spor. Tehdejší vrchní v důsledku toho žádal, aby dotyčný písar byl propuštěn, jelikož občanstvo do stálých sporů štve. Nieméně měšťané, pokud se týče pivovaru při vyhráli a vrchnost rozhodla, že oni jsou jedinými majiteli pivovaru.

Měšťané si toho obdarování jistě vázli soudě z přísného pivovárního rádu, ale jedné chyby, u kelečských lidí obvyklé, se dopustili a dopouštějí dosud: nejdou s duchem času — jak to dělali naši tatici, tak budeme i my. Nestarali se o nové metody výroby, o zlepšení jakosti, odbytu, zařízení atd. Pivovar upadal více a více a r. 1860 přestalo se vařit, o 10 let později prodána budova i se zařízením a r. 1900 se měšťané o zbylé jmění rozdělili a ze všeho zbyl jen místní název — Pod pivovarem — a šenkovní domy.

Vím, že mnohé občany by zajímalo, kdo byli předchůdcové na jejich nynějsím majetku, vždyť jsem byl na to již častěji tázán.

Rozhodl jsem se proto na základě gruntovních register z r. 1622 sestaviti posloupnost majitelů na domech šenkoveních, bohužel, jen asi do r. 1800, poněvadž dalších zápisů v Kelci není. Byla to práce úmorná vyhledati majitele jednotlivých čísel vzhledem k tomu, že dnes máme domovních čísel na náměstí pouze 32, kdežto v registrech uvádí se čísel 34, ale podařilo se mi to.

Čís. 1. Zámek.

Čís. 2. Dům Jíry Slaninova; cena 400 zl. mor. R. 1623 prodán Janu Vaňkovu. R. 1641 Juříkovi Janotovu. R. 1649 Havlu Vážanskému (holý palác). R. 1676 prodal Ondřeji Střeleckému a ten jej pustil svému otci Martinu Střeleckému (Krejčímu). R. 1689 po jeho smrti prodala obec Jakubovi Veselému se všemi duby a (S. V.) hnojem. R. 1704 zemřel a vdova vzala si Václava Střítežského. Ten zaměnil r. 1714 s Pavlem Kratochvílem za chalupu čís. 242. Roku 1733 přejímá Pavel Kratochvíl mladší. Tento Kratochvíl příkoupil ku svému domu ještě sousední domek šenkovení, patřící kdysi Janu Stárkovi (pod poštou), anebo se tam přiženil a učinil z obou dům jeden, který r. 1776 převzal syn Josef. (Poslední zápis.)

Čís. 3. Dům Jakuba Parsáka; cena 150 zl. mor. R. 1661 byl prodán Janu Vaňkovu. R. 1668 prodán Jiříku Buchtovi. R. 1693 vzal si vdovu po něm Jan Kopřiva. R. 1699 převzal Franc Buchta, syn Jiříkův. Ten asi v krátké zemřel a vdova Mařa se provdala za Tomáše Porubského a jemu r. 1712 dům poručila. R. 1722 po smrti Porubského koupil jej slovutný muž Jan Procházka (kupec). Po smrti Procházkově prodán obci Jakubovi Nebojsa: že rádně, chvalitebně, bohabojně, poslušně chovati se bude staví rukojmě... r. 1750. R. 1753 vdova po něm provdala se za Martina Střítežského a dům mu pustila. R. 1777 převzal zeť jeho Martin Pastrnek. — (P. z.)

Čís. 4. Dům Šebestiána Hrnčíře; cena 250 zl. m. R. 1622 ujal Vítěk Jachulů. R. 1633 popustil Tomáši Varvasovu. Týž r. 1641 prodal Mikuláši Indruchovu. R. 1647 Varvas vzal zpět a opět prodal Martinu Krejčímu (Střeleckému). R. 1657 Krejčí prodal Janu Martina Ondrova (Janu Machavi). R. 1684 převzal jeho syn Václav. Týž zemřel r. 1719 a vdova Krystýna provdala se za Jana Veselého; týž po její smrti oženil se po druhé s jistou Polexinou; zemřel r. 1745. Vdova Polexina vzala si pak Jana Posníka r. 1746. R. 1760 převzala dům Anna, dcera po Janu Veselém; ta se provdala za Jana Palackého a dům mu dala připsat. R. 1769 prodal Palacký Janu Daňkovi za hotové, protože potřeboval mnoho oprav. R. 1783 Daněk prodal Josefu Mašlaňovi. (P. Z.)

Čís. 5. Radnice.

Čís. 6. Dům Václava Haluze. Cena 440 zl. m. Zemřel roku 1646 a ouřad prodal Blažejí Kvapilíkovi. R. 1652 koupil Matěj (Macek) Jurů od faráře Jiříka Claudiusa. R. 1683 převzal syn jeho Martin Macků. 1685 vdova po něm Manda. 1686 koupil Matěj Pavlíčků ze Špiček s přidankem: starý valach, klisna sivá, plemenice, vůz kova-

ný, pluh ze železí, brány dvě, pila, poříz, řetěz, stůl. R. 1708 drží Anna, manželka Václava Rady, za kterého se asi Pavlíčka provdala. 1716 jest majitelem Jiřík Macků, asi syn Martina. 1728 pozůstalá vdova Běta provdala se za Štěpána Plesníka z Komárovic a dům mu dala do opatrování do zrostu syna Martina na 16 let. 1737 ujímá se Martin Macků. 1748 zaměnil svůj dům se šenkovním domem Tomáše Schöna. 1769 popustil Tomáš Schön svému zeti Janu Fryčajovi, řezníku za 600 rýnských: hotově 400, pak po každé várce po 30 rýnských. 1775 upouští mu Schön 150 rýnských. (P. Z.)

Čís. 7. Dům Jiry Holíka. Cena 480 zl. mor. 1626 syn jeho Martin pustil maceše Mandaleně, provdané za Matouše Holíka. 1648 hospodař Václav Večeřa. 1674 vdova prodala Mikuláši Minářovi Střeckému. 1676 týž prodal Martinu Sládkovi (Navrátilovi). Žena jeho zešlela a ztratila se. 1685 zemřel a ouřad prodal Matěji Štěpánovu, sládkovi z Hustopeč. (Při prodeji na tu blázničovou pamatovalo). 1688 Matěj prodal Janu Šindelkovi. (Zmínka o holomkovi.) 1714 převzal syn Kristian. — 1733 vdova se provdala za Václava Šroma a dům mu zavedla. 1741 zemřel a ona se provdala za Jiříka Hašu. 1746 zemřel a vdova se provdala po čtvrté za Josefa Kurfürta a dům mu dala do opatrování. — 1759 převzal syn po Šromovi Josef. (P. Z.)

Čís. 8. Dům Václava Chladných (Chladníček). cena 450 zl. mor. 1628 leta nepokojná. 1637 ouřad prodal Mikuláši Hrnčířovi. 1672 vdova Anna provdala se za Jana Veselského a dům mu zavedla. — 1679 pacholek z toho domu odvedl 20 tolarů širokých na chrám Páně. Veselský asi brzo zemřel a vdova Hrnčířka prodala dům r. 1675 Matěji Fučíkovi. 1684 hospodař Václav Kožišník jinak Moců. 1700 ouřad prodal Martinu Rypanovi. 1751 poručil svému zeti Martinu Perutkovi. (P. z.)

Čís. 9. Dům Martina Žnoucha. Cena 625 zl. m. 1643 prodal Janu Pěknému (Pěkníčkovi). z Polic. 1681 ouřad prodal Ondřeji Indru chovi. 1710 pustil synu Martinovi. Týž 1735 zemřel. 1737 převzal syn Josef. 1783 popustil své dcerě a zeti Janu Holubovi. (P. z.).

Čís. 10. Dům Pavla Kožušníka. Cena 400 zl. mor. 1622 sirotku po nebož. Turečkovi z Mockova gruntu a Stárkovi pouště bylo uloženo v truhle sirotčí 15 zl. 21 gr. 2 d. 1 w. 1649 koupil dům Jíra Janotík od erbů Kožušníkových (Jakub Kožušník a Jermiáš Jež, bratři vlastní). 1651 pouští synovi Pavlu Janotíkovi. — 1690 ouřad prodal Janu Hlásnému (kováři). Přidán stůl, tabule, stolička. — 1714 prodal faráři zdejšímu Tom. Aug. Symerskému a ten jej daroval synu své sestry Václavu Jurkovi (Růžičkovi). — Růžička najala panskou hospodu, z čehož povstal dlouhý spor mezi ním a měšťany. Růžička se na hospodě zadlužil a vrchnost sáhla na jeho dům ve městě a prodala jej Janu Posníkovi 1753 za 800 zl. mor. a stodolu na Zvěřinci za 25 zl. 1757 vdova po Posníkovi provdala se za Martina Strnadla z Frenštátu (byl mlýnářem kladrubským) a učinila hospodářem. 1769 převzal jeho pastorek František Posník. 1773

byl dům velmi zpustlý a zadlužený a František s něho odběhl. — V licitaci prodán Josefmu Posníkovi. (P. z. 1786.)

Čís. 11. Dům Jana Pavlíčkova. Cena 600 zl. mor. 1639 převzal Jiřík Pavlíček. 1659 jeho syn Matěj Jurů pouští jej Martinu Krejčímu Střeleckému. 1681 týž zaměnil se svým synem Ondřejem. — 1710 jeho syn Pavel. 1720 ouřad připsal Janu Indruchovi jako otčímu syna Antonína. 1732 Antonín převzal. 1769 má jej vdova Rosalie a pouští druhému manželi Tomáši Schönovi. 1785 převzal její syn Jan Střelecký. (Posl. zápl. 1795.)

Čís. 12. Dům Jíry Sušimlata. Cena 220 zl. mor. 1648 jeho syn Jiří. 1648 prodal švagrovi Valent. Bouchalovi. 1671 ouřad Jakubu Zámečníkovi. 1686 týž prodal Janu Hlásnému. 1690 prodal Václavu Pelikánovi. 1734 popouští synu svému Janovi. 1763 přenechal synu svému Tomášovi. (P. z.)

Čís. 13. Dům Pavla Večeře. Cena 200 zl. mor. 1634 převzal syn Jan. 1641 prodal Janu Vaňkovi. 1662 prodal Jiříku Klikovi. 1676 dům velmi spuštěný prodal ouřad Ondru Kramářovi (Bouchalovi). 1697 prodal jej Václavu Peroutkovi. 1719 převzal starší syn Jakub. 1759 hospodař syn Antonín. Dům purkmistrovský. (P. z.)

Čís. 14. Dům Jíry Hubáčkova. Cena 300 zl. mor. 1641 zaměnil Jíra s Václavem Veleckým 1646 prodán Václavu Krejčímu. 1682 poručil synu Janovi a ten pouští švagru Matěji Petrusovi. R. 1687 vdova po něm pouští jej Josefu Orlovi. 1703 zaměnuje s Rudolsem Syryčanským, který týž rok zemřel a hospodaří vdova Barbora. — 1714 koupil bratr Rudolfův, farář, dal připsati synovci též Rudolfovi. Ten 1776 popustil synu Václavu Syryčanskému. (P. z.)

Čís. 15. Dům Lídy Kavkové. Cena 450 zl. m. 1623 prodala Jírovi Slaninovou. 1645 převzala vdova Anna. 1650 provdala se za Martina Barvíře (Zumr). Týž r. 1692 prodal Jiříku Orlovi. 1765 převzal syn Janův také Jan. (P. z.)

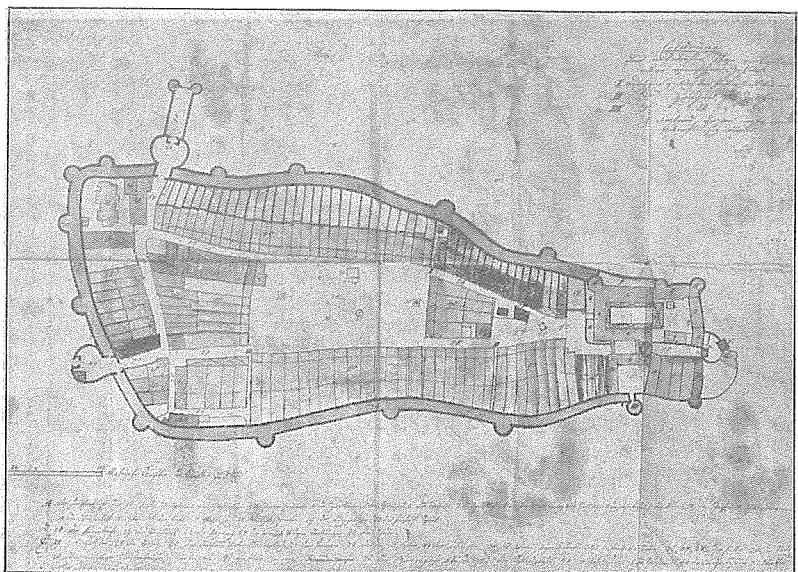
Čís. 16. Dům Pavla Kostelníka. Cena 300 zl. m. R. 1622 vzal si vdovu po Janu Koláři. Ta po smrti mužově prodala 1632 Urbana Plichtovi. Týž 1683 popustil zeti Janu Minářovu. 1688 utrpěla Kelč velké polní škody od povětrí (kroupy). 1718 převzal syn Jan mladší. 1742 popustil synovy zase Janovi. 1765 hospodař vdova Barbora. 1771 postoupila synovi Františkovi. Ten r. 1772 všechny nápadníky vyplatil 350 rýnskými. (P. z.)

Florian Zapletal:

Hranice a jejich zámek.

V II. době předhusitské.

Hranice byly založeny těsně u evropského rozvodí Odry a Bečvy, moře Baltického a Černého, v místech, kterými procházela od pravěku vojenská a obchodní komunikace evropského významu,

Plán vnitřního města Hranic z r. 1745.

byly vystavěny na podlouhlém skalnatém ostrohu, táhnoucím se od severu k jihu a obtékaném se tří stran Veličkou, Ludinou a zčásti i Bečvou. O jejich bezpečnost a malebnost postarala se tedy příroda. Ludina zve se r. 1431 Krevezpach, r. 1629 Krebsbach a to v úplně českých listinách.

Hranice v množném čísle jsou původním místním názvem, který je v předhusitské době pravidlem a pochází ze skutečnosti, že Hranice ležely v době svého vzniku na hranicích, na pomezí východní Moravy. Latinský název pro Hranice *Alba ecclesia* (Bílý kostel) a německý překlad tohoto latinského názvu na *Weissenkirchen* je pouze výjimkou z uvedeného českého pravidla. Název Bělokostelí pro Hranice je nesmyslný (bylo ho použito v besídce pražského »Venkova« 24. srpna r. 1933).

V době, kdy byly založeny Hranice, pokrýval východní Moravu a Těšínsko pohraniční prales, který dělil Moravu od Polska. Do této oblasti pronikali kolonisté s obou stran, s moravské i polské. Před rokem 1256 narazili kolonisté na sebe. Proto na sněmu v Opavě, konaném r. 1256 za přítomnosti českého krále Přemysla Otakara II., stanoveny hranice mezi Moravou a Polskem. Tvořila je řeka Ostravice od Hrušova až po Uhry, in Ostravam fluvium, qui usque ad terminos terrae Ungariae protenditur (Codex Moraviae VII. 916, 917 a V. Prasek, Dějiny kraje Opavského, 57—61).

Hranice ležely v době svého vzniku na západním okraji tohoto pohraničního hvozdu. Benediktini z kláštera Rajhradu a po nich Premonstráti z kláštera Hradiště u Olomouce dali se s velikým

úsilím do výstavby Hranic a do kolonizace celého hranického kraje. Tomuto kolonisačnímu úsilí stavěly se však v cestu veliké překážky, které byly zdolány teprve na konci XIII. věku, jak o tom svědčí uvedené listiny z r. 1251, 1276 a 1292 (srov. V. Prasek, Točovská kniha ortelů olomouckých, str. VIII).

Na město (civitas) byly povýšeny Hranice r. 1251 od moravského markrabí Přemysla pro lepší hradíšťského kláštera (ad sustentationem) s přáním, aby obyvatelé tohoto města i město požívali plného práva, jakému se těšila všechna markrabská města (Codex III. 139). Město se tedy vyvinulo ze vsi významné svou polohou.

Václav, král český a markrabí moravský, dovolil r. 1284, aby město neboli městys (civitas seu villa forensis) Hranice byly opevněny. Stalo se tak na výslovné přání hradíšťského kláštera, který utrpěl těžké škody na svých statcích za mezivládí, nastalého po smrti krále Přemysla Otakara II. r. 1278. Město mělo být sevřeno a opevněno »sepibus, blancis, turribus, fossatis et aliis municionibus seu munimentis« (Codex IV. 292). Šlo o městské zdi, valy, brány a městský příkop. Ve druhé polovině XIII. věku vznikl půdorys města, který vidíme názorně na plánu Hranic z r. 1745, chovaném v hranickém městském museu. Je to původní a starý pravoúhlý půdorys středověkého města v jeho ryzí podobě. Náměstí je obdélníkové. Z něho vybíhají ulice pod pravými úhly. Silnice směřují k náměstí a probíhají podél delších jeho stran, ale i uhlopříčnou ve směru severovýchod—jihozápad. Celkem půdorys starého, dnešního vnitřního města je ovál. Je to podoba strategicky nejvhodnější. Na několika stranách nalézáme okružní ulice hradební. K tomuto starému hrazenému jádru města připojily se později postupně části předměstské (srov. Fr. Koláček, Půdorysy moravských měst, r. 1930, str. 14).

Krystalisačním bodem, kolem něhož se město soustředilo, bylo náměstí, tržiště. Tam se konaly trhy, o kterých se dovídáme už r. 1251 při povýšení Hranic na město (Codex III. 139). Chrám byl stranou náměstí, mimo tržní hluk. Svým půdorysem přizpůsobil se město i terénu, povaze půdy, na které bylo zbudováno, protáhlému skalnatému ostrohu, sevřenému tokem Veličky a Ludiny.

Městské hrazení, povolené r. 1284, bylo, jak se zdá, r. 1296 již hotovo, neboť Jan, vyšehradský probošt a kancléř království Českého, kterému byly tehdy Hranice s příslušenstvím doživotně zastaveny, zmiňuje se pouze o zvelebení městského opevnění, cum singulis meliorationibus nostris sive in edificiis vel in muris (Codex V. 43).

Tvrz (Veste, Slos) v Hranicích připomíná se v pramenech teprve 14. května r. 1398 (Codex XII. 411), ale vznikla jistě už dříve. Jejími budovateli byli zástavní držitelé hranického statku ve XIV. věku. Vystavěli ji na severním okraji města, kde Hranice nebyly chráněny od přírody, neboť Velička a Ludina obtékala a chránila město pouze na straně západní, východní a jižní. Na počátku XIV. století uvádí se Velička pod názvy Weliczicie (Veličice) a Welika neboli Velká a to tak, že Veličice vlévá se do Velké a tato

dle něhož dlužníkovi rukojmí měl na jeho účet vlehnout do této hospody a lezet v ní tak dlouho, dokud nebude dluh splacen (Codex XIII. 93).

do Bečvy (Friedrichův Cod. Boh. II. 366). Útvar půdy také nedovolova; aby se staré hrazené město šířilo v jiném směru nežli severním. Tvrz stala se organickou součástí městského hrazení. Chránila město na útočné straně, nejsnáze přistupné. Dokud hradišťský klášter spravoval Hranice a hranický statek přímo, nebylo tvrze ani potřebí. Ale stala se nutností, jakmile se dostaly Hranice do rukou zástavních držitelů, to jest ve XIV. století. R. 1296 tvrz ještě nestála. Bylo by ovšem neprozřetelností hledat zbytky této tvrze v nynějším hranickém zámku. V bezprostředním sousedství tvrze vystavěli zástavní držitelé i panský pivovar, který se připomíná neprímo dne 30. listopadu r. 1394 (Codex Moraviae XII. 213).

Z okolnosti, že už r. 1276 jsou zvány město Hranice latinským názvem *Alba ecclesia* (Codex IV. 169), možno dovozovat, že v Hranicích byl tehdy kostel, že tento kostel byl zděný, že vynikal a svítil v celém obrazu města bělostí svého zdiva (ať z bílého tesaného či z omítнутého lomového kamene), a že proto Hranice byly nazvány Bílým kostelem. Kostel stál v jihozápadním úhlu města, stranou náměstí, mimo tržní hluk.

R. 1296 připomínají se v hranickém kraji (na hranickém panství) farní kostely, jichž patronát zůstal hradišťskému klášteru (Codex V. 42). Takový kostel byl i v Hranicích.

Také listina z počátku XIV. věku, podvržená k roku 1201, zmiňuje se o patronátním právu hradišťského kláštera ke kostelu v Hranicích (Friedrichův Codex Bohemiae II. 365).

O farním kostele v Hranicích (*parrochialis ecclesia*) a o dvou hranických farářích (*rector*) jménem Oldřich, syn Petra řečeného Bradavice, kanovník hradišťského kláštera a jeho nástupce Egidius, syn Rudgera, kanovník ze strahovského kláštera v Praze, a o patronátním právu hradišťského kláštera k hranickému farnímu kostelu dočítáme se i v listině ze dne 14. prosince r. 1344 (Codex Moraviae VII. 416. 417).

Existence samostatné farní budovy u farního kostela je ovšem věcí samozřejmou.

Na náměstí stálo fojtství (rychta), pozdější rathouz, dnešní radnice.

R. 1276 uvádí se fojtství (*iudicium*) a fojt (*iudex*) Thamon (Codex IV. 169. 170).

R. 1292 připomíná se fojtství a fojt Gerlach, *iudicium*, *iudex* (IV. 384. 385).

Potom se dovdídáme o hranickém fojtovi až r. 1377. Byl jím tenkrát (*tunc temporis iudex in Hranicz*) Mikuláš řečený Býček z Býkovice. Fojtství se zve *iudicium et advocatia in Hranicz*. Býček měl na toto fojtství zvláštní písemnou výsadu: *literam privilegiale super iudicium* (Codex XI. 59).

O hranických hospodách činí se zmínka už r. 1276 (IV. 169) s dodatkem, že bez výslovného souhlasu hranických měšťanů ne-

směla být vystavěna hospoda, taberna, v obvodu jedné míle od města (170), což se opakuje také r. 1292 (385). Nepřímá zpráva o hranické hospodě je obsažena i v dlužním úpisu okolo r. 1400, po-

Od r. 1386 plynou hojně soudobé písemné zprávy o biskupských manech, kteří drželi v širším okolí hranickém od olomouckého biskupství manské statky, psali se z Hranic a tím dali najevo, že se v městě zakoupili a že tam bydlili ve vlastních domech. Ještě r. 1418 se dovdídáme, že v Hranicích koupila dům příslušnice této drobné šlechty z okolí.

Svobodná lázeň (*balneum liberum*), vzpomenutá v Hranicích r. 1276 a 1292, patřila hranickému fojtovi (Codex IV. 169. 385).

Jemu příslušel také svobodný mlýn o čtyřech složeních (*molen-dinum cum quatuor rotis liberum*), uváděný v týchž letech 1276 a 1292 (IV. 169. 385). Ležel na Bečvě.

O hranickém předměstí (mimo městské hrazení) nevíme v před-husitské době nic. Podle zprávy z r. 1407 v Deskách olomouckých (VII. 526) ležel před městem Hranicemi dvůr (*curia*) se třemi lány, na který si činil tehdy nárok hradišťský klášter. Ale list Jana z Cimburka a z Tovačova z r. 1431 rozeznává už v Hranicích měšťany a předměšťany. Hranické předměstí vzniklo tedy v před-husitské době.

R. 1276 bylo uděleno Hranicím, povýšeným r. 1251 na město, hlubčické právo, *ius de Lubczec* (Codex IV. 169).

Vrchní právo v Hlubčicích severně od Opavy (dnes v Pruském Slezsku) bylo nadřízenou instancí pro městské právo v Hranicích (srov. V. Prasek, Organisace práv magdeburských na Moravě a ve Slezsku, r. 1900, str. 260).

R. 1292 byly však Hranice nadány právem olomouckým (*in iure Olomucensis civitatis*), u kterého zůstaly až do r. 1697 (Codex IV. 384 a Prasek 81—85).

Olomouckého práva užívala tedy hranická obec od starodávna, k tomuto vyššímu právu se utíkala a od něho naučení brala podobně, jako vesnice hranického panství přináležely, co se práva dotýče, k městu, k hranickému městskému právu, které bylo nadřízenou instancí pro dědinská práva. Pěkný příklad takového instančního postupu v civilním sporu o vodu v selských polích na Hranicku zachoval se z poloviny XIV. věku.

Rudolf Kout:

Slovnik lipenskeho narjeci. (Pokracovani.)

Natěstek kvásek (všeob.), t. j. kousek těsta, který se ponechává pro další pečení chleba.

Natřity natřeny.

Návčeva, navčívi navštěva, navštíviti (asi zjednodušeno místo navše, navčíví).

Nazibnúť označiť se, namrznoti: prase nám naziblo.

Ne klade se na rozdíl od češtiny před slova ve větách jako: ne tam! (česky: tam ne! — ne do trávy!).
Neco něco (všeob.): do něčeho.
Nedaleko slyšel jsem jednou ve významu skoro: já tu stojím nedaleko půl hodiny.
Nehde, nehdo, nejaký, někde, někdo, nějaký (všeob.).
Necháť (všeob.): nechť přimde!
Nendu nejdu (viz If (jíti).
Nerýda nemotora (Týn): uhni, ty nerýdo!
Neskoro pozdě: už je neskoro — chodí včil neskorší (t. j. později).
Nestrsta neomalenec, nezpůsoba (Týn).
Netak: má málo masa, netak sádla (t. j. sádla teprve ne, neřekuli sádla).
No (s dlouhým přisvědčujícím přízvukem), často zdvojeno: no no! ve významu: ano, baže.
Nočňák nočník.
Noska ryba bělice (s hrbolkem na nose).
Noša brímě (na zádech, všeob.) stařenka ide z lesa s veliký nošu.
Noženka nožička (všeob.).
Nožice nůžky (všeob.).
Oba je pro rod mužský i střední: oba okna.
Obdělat obložiti: obdělali chlívek slamu.
Obeschnuť oschnouti: to čerstvo obeschne.
Obhlížet se ohlížeti se: on se obhlídl.
Obcházenica kroupy s krví, na které již nestačilo střev, aby se z nich mohla udělati jelita (prý se lidé obcházejí beze střev).
Obilí má v množ. č. obila.
Obírat, obrať si vybírati, vybrati si (všeob.). oberte si, co se vám líbí.
Obnova nově napadlý sníh: torovali (t. j. stopovali) lišky při obnovách.
Obrtel, slyšel jsem ve rčení: má říš jak obrtel (Týn).
Obřísto povríslo (všeob.).
Obušek sekýrka (Týn).
Obstarče, ostarče, ostárek odstavené sele (sále, který už nececká).
Obstrlíz (z německého), též ostrlí z paběrek (ovoce zbylé na stromě po sklizni).
Obtulat zulibati (Týn): obtulala pámbíčka.
Obzobať odnésti výpraskem: ty to obzobeš!
Odehnut zahnouti zpět něco přiléhajícího, odehl to.
Odeněk kořen (na př. u pařezu).
Odměk obleva (všeob.): kalendář klade odměk, žertovně říká se tak též nutkání na velkou potřebu.
Odpoledňa odpoledne: v sobotu odpoledňa — V pozdravu bývá: dobrý odpolední!
Odprovázet doprovázeti.
Odrabany odrápaný, odřený.
Odrobinky drobty, drobky (na př. chleba).

Oharek okurka (všeob.).
Ohmat: slepá kura žírala enem ohmatem (vyslov ochmatem).
Ohnivko článek v řetěze.
Ohřeblo hřeblo, pohrabáč (u pekaře, zedníka, cestaře — pohrabáč znamená cestáře).
Ochvat schvácení (kráva dostala ochvat).
Ogrňovať vycítati (Týn): proč to ogrňuješ?
Ogum okoun (jednomu druhu okouna říká se švec).
Oje (střední rod) oj.
Oko: vraní oko kuří oko (na noze), volí oko blatouch.
Okoličeně v okolí: tadyk okoličně je hodně ovoce.
Okřín ošatka (na chléb, všeob.).
Olšúpať vykoupati (všeob.): okúpal se v Bečvě.
Okřípať (asi místo: otřípať) třásti, třepetati: zima ho okřípá.
Olůvko tužka (říkají již jen starší lidé).
Opařitý parný: bude pršeř, slunko je takový opařitý.
Oplata odplata.
Oprať vyprati (všeob.): oprala si košulu.
Oprčit osiditi (Týn), srovnej Prča.
Opukal obušek (Týn).
Orkaf zboží na prodej (zvláště na jarmarku, z Němčiny).
Osa vosa (všeob.).
Osedlisko usedlost, stavení: dostal 50.000 za holý osedlisko.
Osmička (vína) osmninka (všeob.).
Osn, osnášt osm, osmnáct (všeob.).
Ostárek viz Obstarče.
Ostatek ostatně.
Ostava stavení, stavba: to je velká ostava.
Oškrdel opotřbované koště, oškrt.
Oškvarky škvarky.
Ošpica neštovička, vřídek.
Oštara obtíž, svízel (všeob.): s tým je taková oštara — oštarný obtížný, svízelný.
Otínky třísky.
Otřípať třásti, třepati (srovnej Okřípat): pes se otřípá, zem se otřípá (na př. pod vozem).

Jul. Šobr, Uh. Brod:

Z bystřické kroniky k roku 1845-1847

Do roku 1848 patřívaly pálenice obyčejně vrchnostem a těm záleželo vždy na tom, aby měly z nich co největší užitek. Pronají-maly-li je, bylo vždy podmírkou, že nájemce povinen bude všechny suroviny potřebné k pálení kupovati od vrchnosti. Proti tomu zase nájemce si stanovil, že vrchnost uloží všem hostinským svého panství, aby všechnu kořalku kupovali jen z pálenice panské. A jak

palírník, tak vrchnost se činili, aby úmluvě dostáli, a věru, nikdy nevypilo se u nás tolik kořalky a nebývalo opileù tolik, jako v letech čtyřicátých a padesátých minulého století.

Jaký tedy div, že našli se brzy lidé, kteří snažili se zlu zamezit anebo aspoň je omezit. Zakládali spolky střídmosti a ūřadové zejmépanští je v tom velice podporovali. Působilo tu zejména kněžstvo, jehož činost jevila se zvláště na kazatelnách, ve zpovědnici a při různých jiných příležitostech.

Než brzy se poznalo, že snaha sebehorlivější, postrádá-li soustavnosti, nemůže být korunována zdarem. »Abi zlo bylo uchopeno u kořene« a vypleněno, požádáno bylo zemské gubernium, aby po způsobu zavedeném v Prusku ponoukání byli pijáci k slihu, že zdrží se používání lihovin. Gubernium pomohlo vydatně a to tak, že vydalo dne 11. dubna 1844 vyhlášku »stran nerušeného v této příčině jednání« — nic více.

Působení kněží, podporované místy i učitelstvem, rozvíjelo se intensivněji s výsledky potěšujícími.

Jakým způsobem jmenovaný slib se konal, záleželo na libovuli a lobozdání kněží. Někde rozdávali jej otisknout na zvláštních lístcích. Kdo míníl se vzdáti požívání lihovin, podepsal lístek a odevzdal na faře. Jména slibujících zaznamenána byla pak do zvláštní knížky a všechni zapsaní byli pak s kazatelnou oznámeni a vyzváni, aby se vzájemně kontrolovali, jestli svůj slib plní. Dokonalejší pijáci zavazovali se nepíti z počátku měsíc, dva, a podařilo-li se jiné dábla překonati, pokoušeli se s ním v zápas dobu delší, půl, rok i déle, ba i do smrti.

V bystrické farnosti vytištěn byl slib na »Lístku střídmosti« těmito slovy: »Já . . . . . přislibuji před Bohem Všemohoucím, že se ode dneška zříkám kořalky, rumu, a že checi i v požívání jiných opojných nápojů dbati křesťanské střídmosti.«

V jiné vesnici měli slib veršovaný:

»Tímto jsem se zavázal, Pánu Bohu přísahal,
že pálenky nechci pít po celé své životy.«

V Bystrici vykonalo slib ten mnoho lidí, než přece bylo více těch, kteří tak učiniti se zdráhali. Pravilo se, že mají v tom prsty jistí panští úředníci, známí bumbalové, zavázaní zase panu palírníkovi Ciffererovi . . . Přímo však nepochopitelným bylo, že mezi nepřihlášenými byli všechni členové obecní rady bystrické, jejíž povinností vlastně bylo, aby tak učinila první. Ale obecní rada nejen že dávala na jevo svůj nesouhlas se snahou kněží, milá obecní rada si proti nim i zaprovokovala. Na Bílou sobotu r. 1845 po slavnosti Vzkříšení, kdy všechny hostince až do velkonočního pondělí bývaly vždy zavřeny, zašla si obecní rada korporativně do palírny. Pan Cifferer, tuše příčinu, málo se z toho potěšil, ale maje jednou před sebou úřad, vycastoval jej jak se sluší a patří tím, co měl nevzácnějšího.

Nad zprávou o kousku tom, který spískali, jak se brzy dokázalo, opět oni ze zámku, pozastavilo se všechno hodré občanstvo a také

úřad farní a to ústy místního kaplana P. Jana Horáka, jenž skutek ten odsoudil s kazatelnou neobyčejně oslou. Veřejně zahanbený úřad, jenž hned po kázání z kostela se vytratil, zahořel ukrutnou pomstou: A to má být kněz? A platil za nás on? A kdo dovolil mu měchat se do záležitosti obecních? atd. O školní visitaci, jež bude se příští měsíc konati, podá se panu děkanovi na smělého kazatele stížnost a požádá se, aby tento smělý člověk byl ihned zhaven chleba aneb aspoň z Bystřice přeložen a hodně daleko, daleko, na Valachy . . . A opravdu. Když přišel den visitace, zúčastnila se obecní rada korporativně jak bohoslužeb v kostele, tak i zkoušky z náboženství ve škole. Aby vzbudila náležitou pozornost, postavila se k samým dveřím učírny, rovně proti stolu, za nímž seděl p. děkan s místními duchovními a některými úředníky panskými. Pan děkan mile vítal přicházející a zejména blahosklonně obecní radu, věda již dobře, za kterým účelem vlastně se visitace účastní.

Děti odříkávaly jak na kolovrátku, pan rechtor Vendelín Lerch se jen blaženě usmíval, a pan děkan naprosto spokojen s výsledky vyučování zavolal si na konec k tabuli jednoho číperu a tázal se ho libezným hlasem: »Nuž, milý žáčku, pověz ty nám, zdali pak umíš také diktando psát?« A když žáček přisvědil, pokračoval pan děkan dále: »Nuž, vezmouce křídou a pan děkan diktiroval: »Kořalka jest jed. Kdo ji pije, židáka podporuje — a za psaní této věty zbystřila obecní rada sluch — tělo svoje otravuje a — člen obecní rady tiše otevřel dveře — špatný příklad způsobuje — a celá obecní rada co nejtěsji octla se za nimi . . .

Roku následujícího zčernaly a zhnily všechny zemáky již na poli. Mnozí vinili z toho kněze, protože prý se modlival, aby Pán Bůh odvrátil od lidí pití kořalky, kterou Cifferer v palírně pálil ze zemáků. Z nedostatku zemáků spotřebovali lidé mnoho obilí, kterého se jim pak v příštím roce k setě nedostávalo. Rok 1847 byl zase velmi deštivý, a tak nastal u nás povážlivý nedostatek živobytí a hlad. Kdo měl nějakou zásobu, zatajoval ji a ani za drahé peníze nikomu ničeho prodati nechtěl. Protože v Bystrici trhů obilních nebylo, vozili sedláci z kraje obilí na prodej do Holešova a tam o každý pytel bývala vždy hotová vojna. Koupil jen ten, kdo měl silná ramena a hlubokou kapsu. Když počalo na trzích docházeti i k pranicím, přijížděl na každý trh do Holešova z Hradiště pan krajský prohlédl si zásoby a nařídil, by kupujícím prodávalo se jen po čtvrti měřice. Po celou dobu trhu procházel se mezi prodavači, na ně dohlížeje.

Sklizeň roku 1847 byla skutečně velmi slabá a lid hladověl opět. Když však oziminy krásně vzešly, těšil se na úrodu v roce příštém. Než ani tato nebyla valná. Za to začalo se r. 1848 u nás roditi dceří málo známé obilí, zvané politika, pro kterou se i na hlad zapomívalo.

Soupis památek historických a uměleckých na Moravě.

V nejnovější době jeví se snaha zvýšit domácí ruch turistický, bylo vydáno zcela rozumné heslo: »Nejezděte do ciziny, poznejte svou vlast«. Abychom však poznali svou vlast, je třeba soupisu památek historických a uměleckých také na Moravě. V té příčině jsme daleko za Čechami. Tam mají Sedláčkovy Hrady a zámky, Soupis památek historických a uměleckých, na poli cirkevního umění práce Podlahovy, četné poměrně monografie, kdežto na Moravě nemáme ničeho soustavného, snad jen německé dílo Prokopovo. Vlastivěda moravská po té stránce nevyhovuje; měla také jiný účel, než by měl soupis památek. Netajíme, že na vydání soupisu v nynější době tak hned neobejde. Dílo takové vyžaduje ve likého nákladu, jen za pomoci státu, země, okresů a obcí dalo by se podniknouti. Jak si stojí finančně uvedení činitelé víme všechni dobře, na podporu je malá naděje.

Nemenší potíží bude vyhledati a získati opravdové odborníky pro zpracování látky v každém okrese. Bude třeba prohledati osobně každou osadu odborníkem, který ten úsek dostane přidělený. Že Morava není ještě po stránce umělecké prozkoumána, je viděti na Dějepisu výtvarného umění v Čechách díl I., vydaném Mánesem r. 1931. Proč jen dějepis v Čechách a ne také na Moravě? Že by se dočkala Morava samostatného dějepisu umění, není pomyšlení. Není tedy jiného vysvětlení než, že Morava není ještě prozkoumána. O Moravě je ve zmíněném díle psáno jen v nejnuttnejších případech. Proto však nevzdáváme se naděje, že k soupisu památek dojde i na Moravě. S přípravami by se mohlo již teď započítí, hlavně po stránce dějepisné. Při posudku o každém historickém a uměleckém díle jsou první otázky kdy dílo vzniklo, čí je to práce a kdo poskytl potřebný náklad. A tu se naskytá místním badatelům vlastivědným vhodná příležitost, že mohou platně propřeti dobré věci. Při svých badatelských pracích dostanou do rukou rozmanité listiny, zápisy, pamětní knihy atd., kde najdou mimo očekávání zprávy o stavbách, přestavbách a opravách zámků, kostelů a jiných budov. Možná že se najdou smlouvy se stavitelem, účty za práce, kvitance, zmiňky o robotách při stavbě. Jde ovšem o všechny druhy výtvarného umění, tedy také o sochy, obrazy, malby, o práce řezbářské a litecké atd. Takové nálezy mohly by být otiskovány, ovšem s přesným udáním pramene, v Záhorské kronice, která by mohla být pak pro soupis památek hledaným a vítaným seznamem a ukazatelem potřebných pramenů v našem kraji.

F. N.

Antonín Sehnal:

Naši maměnka.

(Dokončení.)

Maměnka nenáviděla lež a vštípila nám dětem do srdeček lásku k pravdě. Kdykoliv se jí zdálo, že by něco nebylo správné, byl můj hlavní trumf: Už jsem vám, maměnko, kdy selhal? A ona uvěřila.

Kdysi v prázdninu po 7. třídě byli jsme na jarmaku v Lipníku. Ona odešla spíš domů a já s P. Jurečkou a drem Hradilíkem jsem přišel trochu později domů. Ráno když vyháněl pastýř dobytek na pastvu, řekl jí kdosi, že mě viděl včera v Olomouci, což nebyla pravda. Maměnka přišla domů, já jsem právě vstával, a tu mi dala 7 pohlavků. (Čítal jsem je.) Že prý jsem jí selhal. Nevěděl jsem jiné odpovědi, leč: »A maměnko, už jsem vám kdy selhal?« — Ona se zarazila a mléký odešla. V poledne při obědu jsem viděl, že ji to mrzelo, že mne nevinného trestala. Začala: »Neco ti povím. Svatý Efrem v mládí pásával stádo. Z rozpustilosti uhonil sousedovi dobyteče, že pošlo. Nikdo se toho nedověděl a nic se mu nestalo. Tu mu kdysi vlk sebral jehně a Efrem byl zavřen do žaláře, že špatně hlijdal. Naříkal si, že nevinně trpí a tu měl sen, zdálo se mu, že slyší hlas, že kdysi uhnal dobyteče a nyní trpí za to.« Pak dodala: Tys za těch sedm let taky někdy něco provedl, o čem jsem nezvěděla. Mysli si, že těch pohlavků bylo za těch 7 let. — Byli jsme vyrovnaní. — Kde to o sv. Efremu zvěděla, nevím podnes.

Když jsem šel po prázdninách do 7. třídy, tu mi řekla: Přicházíš do dospělých let. Kdybys někdy přišel do špatné společnosti, vzpomeň si, co by tomu řekla maměnka, kdyby té viděla. — A právě upřímně, že jsem si na ta slova často vzpomněl a uchránila mne od různých hluoustí.

Byl v Dřevohosticích jarmak. To býval v prázdninu den schůzky všech študentů z okolí. Pravím u oběda: »Maměnko, já bych rád do Dřevohostic na jarmak.« — »No, di si.« — Ale já nemám krejcaru. — Hledala ve stolku a našla tam »čtyrák«, známý tenkrát peníz. — »Tu máš a neutrácé.« — Sestra Anežka se zasmála: »No, to tam budeš dělat pána.« — Hledím na čtyrák, dal jsem ho do kapsy a šel na jarmak. V Dřevohosticích »Na rohu« u paní Zemanové už bylo hodně kamarádů a vitali mne radostně. Šel jsem pozdravit paní Zemanovou a pravím: »Maměnka mi dali štyrkou, abych při neutrácel. Tak prosím za tři krejcare piva a krejcar zpátky.« — Paní Zemanová mně nalila sklenici piva a že mi počká. Prošli jsme po jarmace a pak že se zahrájeme taroky. — Járku, hrajte si, já nemohu, maměnka mi dali štyrkou a to jsem dlužen tři krécaru za pivo.« Ale, abych jen hrál. Dal jsem se zlákat a do večera jsem vyhrál skoro zlatku. Maměnčin štyrák donesl štěstí.

Kdykoliv jsem později jako farář přijel do Dřevohostic, tázávala se mne paní Zemanová, mám-li čtyrák. — Oj, byly to krásné časy, kapsy prázdné ale hlava plná ideálů.

Naši maměnka byli velmi sčetlá žena, příběhy z biblických dějin znala do slova nazepamět. Aby se ušetřilo na světle, chodívali jsme brzo spát; v zimě ráno za tmy jsme byli vyspalí a tu jsem prosival, aby mně vykládala. Než jsem šel do školy, znal jsem už příběhy o Josefu egyptském, Tobiášovi, Esteře, Juditě atd.

Když jsem se stal farářem v mých nezapomenutelných Paršovicích, kde jsem prožil 15 šťastných let svého života, vzal jsem maměnku a sestru Anežku k sobě na faru. Byl to pěkný rodinnýivot. Ale můsím podotknouti, že jsem s počátku musel podstoupiti s naší maměnkou trochu boje. Ona ta rázná žena myslila, že jako matka farářova může na faře poroučet. Přihází se to na mnohých farách, znám to ze svých zkušeností jako děkan. Tu jsem jí musel své stanovisko objasnit. »Maměnko,« řekl jsem jí, »když jsem byl u vás doma, musel jsem poslouchat na slovo. Nyní jste vy u mne a páne v domě jsem já. Naučil jsem se od vás poslouchat, ale také poroučet.« Od té doby bylo dobré a do mých záležitostí se víc nemíchala.

V zimě, když se setmělo, chodíval jsem k ní do její světničky, načpal jsem ji a zapálil její faječku, sám jsem si také zakouřil a ona v tu černou hodinku vykládala o starých časech a já jsem potmě psával její vzpomínky. Večer se pak předlo, — mám její kolovrat, který dostala, když jí bylo 15 let, napamátku. — Nebo drhlo se peří a zpívalo, — uměla starých písniček až s 50 verši.

Tak žila u mne spokojeně a často mi děkovala za mou lásku, až jí šel 84. rok, kdy začala chřadnout. Ale duševně zůstávala čilou. Roku 1902 byla válka Burů s Angličany a to se nemohla dočkat novin a litovala ubohé Bury.

Dne 6. srpna 1902 ráno pravila: »Pošli do Radotína pro Petrušu, (mou vdanou sestru,) já cítím, že slábnu, ráda bych vám dala požehnání.« — Odpoledne přišla sestra, klekli jsme a maměnka nám dala požehnání, a pak pravila: »Děti, já dnes umřu a tam na věčnosti se sejdu s vaším tatičkem. Já ho od vás pozdravím a řeknu, že jste hodné děti.« — Za hodinu zemřela. — Smrt spravedlivého.

Toto svědectví umírající matky mě provází celý život.

A podivné řízení Boží. Týž den a tutéž hodinu o 6. večer zemřela její nejlepší kamarádka matka Josefa Kotka, faráře v Neplachovicích. Spolu chodívaly za námy študenty a nosily nám jídlo do Přerova. Po cestě se modlily růženec aneb si zapálily faječky, obě rády kouřily. Kolik těch faječek a kolik po té dlouhé cestě bylo růženců, ví sám nebeský Pán Bůh.

Obsah XVI. ročníku.

	Strana
Články:	
Červinka I. L., Dr.: Pusté vsi na bývalém panství Přerovském	84
Fröhlich Antonín: Kat a katovna v Lipníku nad Bečvou	3
— Odborná škola pro ženská povolání Charlotty G. Masarykové v Hranicích	33
— Stará pamětní kniha města Drahotuš z r. 1687	90
— Hrad Svrčov u Hranic podle J. H. A. Galaše	109
Horák Karel: Neděle smrtelná v Zámrskách u Kelče	87
Indra Bohumír: Náhrobní kameny bývalého farního chrámu v Hranicích	10
— Hraníčtí literáti bratrští	39
— Zdeněk Žampach a Drahotuští	105
Kout Rudolf: Slovník lipenského nárečí	14, 61, 119
— Jason — vzácný motýl na Lipensku	97
Kramoliš Čeněk: Péče o sirotky v 16. století	59
Kubík Ant., Ing.: Úprava Bečvy	13
Loniček Karel: Jak jsem se stal sběratelem	30
Pilnáček Josef: Znak biskupa Bruna	86
N. F.: Je na zámku v Přerově holubice nebo orlice?	44
— Soupis památek historických a uměleckých na Moravě	124
Mráček Jakub: Selské usedlosti a obyvatelé Dolního Újezda v minulosti (Dokončení)	6
— Václav Mol z Modřelic a Lipenští	76
— Hranice v urbáři z r. 1569	102
Selnal Antonín: Naši maměnka	93, 125
Sova Otto: Záhorské hádanky (Dokončení)	27
Spisar Josef, Dr.: Piaristé v Lipníku	38
Svěrák Antonín: Rod Halčinovských v Kelči	26
— Posloupnost na domech šenkovených v Kelči	111
Široký Josef: Odhad stáří země	24
Šobr Julius: Z bystrické kroniky k roku 1845—1847	121
Zapletal Florian: Byly dva hrady jmenem Drahotuš?	1
— Páni na Všebovicih v letech 1431 až 1526	16
— Z prvních dob hradu Šaumburka	45
— Hranice a jejich zámek. I. V době předhusitské	73
— Hranice a jejich zámek. V II. době předhusitské	115

	Strana
— Soudobý dřevorytový portrét Kateřiny z Ludanic	88
— O vzniku lázní Teplice nad Bečvou	99
Zapletal Karel: Vznik a vývoj Lipenska a Hranicka	65

Drobné zprávy:

Zatmění měsíce v roce 1934 (Josef Široký) str. 63. — Heřman Galaš o životě na Hranicku počátkem minulého století. (Josef Skušík) str. 64. — Hrad Šaumburk (Fl. Zapletal) str. 96. — Tvrz Sahov (Fl. Zapletal) str. 96. — Želvy na Hranicku (Jos. Skušík) str. 96.

Vyobrazení:

Rožni domek t. zv. katevna (?) v Palackého ulici v Lipníku, str. 4. — Odborná škola pro ženská povolání Charlotty G. Masarykové v Hranicích, 33. — Ministr dr. Dérer, 34. — Portrét Charlotty G. Masarykové, 37. — Kostel v Podhradní Lhotě. Pohled od západu, 55. — Týž kostel. Pohled od jihu, 58. — Geologická mapa Lipenska a Hranicka, 71. — Geologické průřezy Lipenskem a Hranicem, 71. — Pallova plastická mapa Hranice, 75. — Jan Willenberger: Pohled z r. 1593 na Hranice, 83. — Znak biskupa Bruna, 86. — Jan Willenberger: Kateřina z Ludanic, 89. — Jasoň červenooký (Parnassius apollo), 97. — Erb Jana Kropáče z Nevedomí, 102. — Plán vnitřního města Hranic z r. 1745, 116.

Celkem 34 články, 5 drobných zpráv a 15 vyobrazení.

sedmnáctého století. Hlavním hrdinou nové knihy Krausovičový je prostý, chudý venkovský hoch z Dolního Újezda, tedy z města, kde vychází Záhorská kronika. Tento chudý hoch snaží se úsilovnou prací a šetrnosti zahospodařit tolik, aby si mohl vzít za ženu selskou dcérku Marynku. Její otec je sice proti Vaškovi Halouskovému silně zaujet z důvodu náboženských, ale stejně, anebo ještě více brání jeho lásku, protože je nemajetný. Vašek se namáhá ze všech sil, aby zvítězil nad tvrdým otcem Marynčínym a skutečně se zda, že se mu podařilo přemoci zlý osud. Ale válka, která dolehlala s krutou bezohledností na jeho rodny kraj, zasáhla i do jeho života strašně: udělala z ideálního poctivce zloděje a mstitele, který na konec neměl daleko na říbenici.

Jako obyčejně, dovezl spisovatel také tentokráte svůj románový příběh krásně umístiti v širokém a výrazném rámci soudobých dějin a rozmnoziti a zpestřiti jím serií svých oblíbených historických děl. — Knihu »Soumrak« doporučil všem veřejným knihovnám okresní osvětový sbor v Lipníku n. B. Str. 266. Cena 18 Kč, váz. dle návrhu prof. Vrobla 27 Kč. — Vydalo nakladatelství R. Prombergera v Olomouci. Doporučujeme všeles.

Florian Zapletal: Zkáza Přerova r. 1438 smyšlenkou. (Z přerovských dějin před 500 roky.) V Přerově r. 1933. Cena 3 Kč. Tiskem a nakladem Obzoru v Přerově.

K záhadám Hájkova polního měřictví. Napsal Ph. Dr. Adolf Lud. Krejčík. Zvláštní otisk z »Časopisu Společnosti přátel starožitnosti československých v Praze«, roč. XLI (1933), č. 3—4. Nákladem Čsl. státního archivu zemědělského v Praze.

Josef Skušík: Nálezy domnělých památek písma z doby předhistorické a časně historické z ČSR. Str. 32. — K. ú. s., T. sv. Martin. Zvláštní otisk.

Josef Skušík: Skytské památky moravskoslezské. Zvláštní otisk z »Věstníku Matice Opavské«, XXXVIII (1933), 1—6. Opatra 1933.

Od slabikáře do literatury. Osvald Baráček—Václav Komárek Knihovna Společnosti pedagogického musea v Brně. Hlavní redaktor vrchní školní rada Václav Komárek. Výšlo jako svazek 5. Str. 100. Cena 12 Kč, členská 9 Kč. Nákladem Společnosti pedagogického musea v Brně. Objednávky jest zaslati na adresu: Alois Veselý, řídící učitel v Brně, Na rejdisti 2.

Lípa ABC žen a dívek a čsl. rodin, vychází čtrnáctidenně. Majitel, vydavatel, nakladatel a odpovědný redaktor Jan Svátek, Praha. Redakce a administrace Praha-Smíchov, Husova 7, u Kinského zahrady. Predplatné se stříhovou přílohou na čtvrt roku Kč 14.40, bez stříhové přílohy Kč 8.40.

Priručka školní vlastivědy okresu uherskobrodského. Napsal Julius Sohr, okr. školní inspektor. Nákladem vlastním. Uherský Brod 1933.

Domov, vlastivěda pro třetí školní rok. Napsali Boh. a Vojt. Svečina. Cena 5 Kč. Vydal v knížnici žákovských příruček jako sv. č. 23. Bohumil Svečina v Holešově. (Morava.) 1933.

Vlastivěda na obecných školách. Metodické zpracování učiva podle nových učebních osnov pro 3.—5. školní rok. Napsal Václav

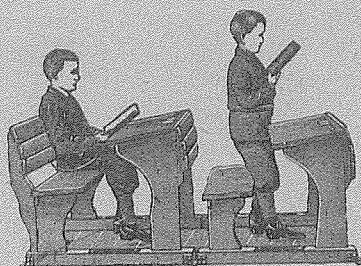
Hokr. Str. 282 a zvláští přílohy. Snížená cena 20 Kč. Nákladem:
V. Hokr, učitel v Litoměřicích.

V administraci »ZÁHORSKÉ KRONIKY« jsou na skladě: pěkně vázané ročníky X., XI., XII., XIII., XIV., XI. po 12 Kč. Ostatní ročníky rozebrány. — Vázané knížečky Ant. Fröhlich a Marie Fröhlichová: »Měste Lipník nad Bečvou a hrad Helštýn«. Cena Kč 7.-, poštou Kč 8.—.

Doporučujeme návštěvu aragonitových jeskyní v Teplicích n. B. v těsném sousedství lázní.

Pro zvláštní ráz a způsob vzniku jiný nežli u druhých jeskyň vápencových, pro výzdobu krystalického aragonitu, který se tu stále tvorí vedle obvyklých krápníků a pro CO₂, který zaplavuje spodní části jeskyň a tvorí tu plynová jezírka, jsou tyto jeskyně jedinečnou zajímavostí nejen naší, ale krasových území vůbec.

Kancelář »Spolku pro udržování Zbraslavských jeskyní v Hranicích«, která jest v Hranicích, Sady čsl. Legií č. 4 (Stará střelnice), podá ochotně všechny informace a pošle zdarma prospekty.

Tabule patent „TALLA“

se výborně osvědčily a jsou do všech nových škol zavedeny a ktera škola je již má, na základě zkušenosti opět jich objednává. Jsou též napůdobilovány, avšak na nebezpečí padělatele i školy, neboť jsou patentované pod č. 13.610.

Veškeré školní zařízení

František Talla, Přerov

Kojetínská (bývalý cukrovar). Prospekty zdarma.

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Dol. Ujezdě.
Tisk J. Slováka spol. s r. o. v Kroměříži.